

Meeste terviSEKS!

Meestega seksivate meeste seksuaaltervise uuringu raport 2016

Kristi Rüütel, Liilia Lõhmus

Tallinn 2017

Uuringu läbiviijad tänavad kõiki osalejaid ja koostööpartnereid!

Eriti soovime tänada: Aare Raudsepp, Aigi Kukk, Aire Trummal, Cara Manginge, Damir Bikmukhametov, Helen Noormets, Helen Talalaev, Igor Gordon, Julia Hristojeva, Julia Vinckler, Juta Teller, Liis Lemsalu, Polina Girchenko, R. David Parker, Tiina Salumäe, Triin Pärn.

Uuringut rahastas Tervise Arengu Instituut Rahvastiku tervise arengukava aastateks 2009–2020 raames.

Soovitatav viide käesolevale väljaandele:

Rüütel K, Lõhmus L. Meeste terviSEKS! Meestega seksivate meeste seksuaaltervise uuringu raport 2016. Tallinn: Tervise Arengu Instituut; 2017.

SISUKORD

LÜHENDID JA MÕISTED.....	6
KOKKUVÕTE	7
SISSEJUHATUS	9
METOODIKA	10
Uuringu sihtrühm ja värbamine.....	10
Uuringu tutvustus ja küsimustik	12
Andmete haldamine ja analüüs.....	13
Eetilised aspektid	13
TULEMUSED	14
Osalejad ja katkestajad	14
Sotsiaal-demograafilised andmed	15
Seksuaalne orientatsioon	17
Seksuaalsuhted meestega	19
Anaalvahekord mehega	20
Meessoost püsipartner	22
Meessoost juhupartner	23
Seksuaalvahekord tasu eest.....	24
Seksuaalvahekord välismaal välismaalasest mehega	25
Seksuaalpartnerite otsimine interneti teel või mobiili äpiga	25
Anonüümne seksuaalvahekord.....	26
Grupiseks meestega	27
Naissoost partner	27
Partner, kes süstib/on süstinud narkootikume	29
Rahulolu seksuaaleluga	29
Erinevate ainete tarvitamine.....	30
Alkoholi tarvitamine	30
Narkootikumide tarvitamine.....	30
HIV ja seksuaalsel teel levivad infektsioonid	31
HIV testimine	31
HIVi nakatunud.....	33
HIVi kokkupuutejärgne ja -eelne profülaktiline ravi	34
Seksuaalsel teel levivad infektsioonid.....	34
Teave seksuaalsel teel levivates infektsioonidest	36
Perearst	37
Tervis	38
Seotus gei-kogukonnaga.....	39
Osalemine varasemates uuringutes ja kampaaniates	41
Kahe uuringuaasta võrdlus	42
ARUTELU JA JÄRELDUSED	44
Seksuaalsuhted ja -käitumine	44
Seksuaalse orientatsiooni avalikustamine ja suhted gei-kogukonnaga.....	45
Testimine seksuaalsel ja vere teel levivate infektsioonide suhtes.....	46
Tervis	47
Uuringu piirangud	47
VIITED.....	48

Tabelite loetelu

Tabel 1. Erinevatel veebilehtedel paiknevate bännerite statistika.....	12
Tabel 2. Küsimustiku täitjad ja katkestajad ning lõplik valim kuude lõikes	14
Tabel 3. Osalejate jagunemine vanuserühmadesse	15
Tabel 4. Osalejate jagunemine maakondade lõikes	16
Tabel 5. Osalejate haridustase.....	16
Tabel 6. Osalejate majanduslik hõivatus.....	17
Tabel 7. Osalejate hinnang oma majanduslikule olukorrale.....	17
Tabel 8. Inimesed, kellega elatakse koos (võimalik valida mitu vastusevarianti).....	17
Tabel 9. Seksuaalne orientatsioon	18
Tabel 10. Inimesed, keda peetakse seksuaalselt atraktiivseteks.....	18
Tabel 11. Homoseksuaalsuse avalikustamine.....	18
Tabel 12. Seksuaalvahekorra kogemus mehega	19
Tabel 13. Esimese meespartneri vanus võrrelduna uuritava vanusega (% nendest, kes mäletasid oma esimese partneri ja enda vanust)	19
Tabel 14. Esimese meespartneri vanus võrrelduna osalejate vanusega esimese seksuaalvahekorra ajal mehega (% nendest, kes mäletasid oma esimese partneri ja enda vanust).....	20
Tabel 15. Soov olla seksuaalvahekorras mehega esimese vahekorra ajal (% nendest, kes on olnud mehega seksuaalvahekorras)	20
Tabel 16. Viimane seksuaalvahekorra kogemus mehega (% nendest, kes on olnud mehega seksuaalvahekorras)	20
Tabel 17. Anaalvahekorra kogemus mehega.....	21
Tabel 18. Kondoomi kasutamine analvahekorra ajal mehega (% nendest, kes on olnud mehega analvahekorras)	21
Tabel 19. Kondoomi kasutamine viimase analvahekorra ajal seoses kondoomi kasutamisega esimese analvahekorra ajal	21
Tabel 20. Aeg, millal oli viimati kaitsmata analvahekord mehega (% nendest, kes on olnud mehega analvahekorras)	22
Tabel 21. Anaalvahekord avalikus kohas elu jooksul (% nendest, kes on olnud mehega analvahekorras)	22
Tabel 22. Püsisuhe uuringu toimumise ajal	22
Tabel 23. Anaalvahekord meessoost püsipartneriga viimase 12 kuu jooksul	23
Tabel 24. Anaalvahekord meessoost juhupartneriga viimase 12 kuu jooksul.....	23
Tabel 25. Anaalseksi partnerid viimase 12 kuu jooksul	24
Tabel 26. Meesjuhupartnerite hulk, kellega arutati oma HIV-staatust (% nendest, kes oli viimase 12 kuu jooksul olnud analvahekorras meessoost juhupartneriga)	24
Tabel 27. Seksuaalvahekorra eest tasu saamine viimase 12 kuu jooksul (% nendest, kes on olnud seksuaalvahekorras mehega)	24
Tabel 28. Aeg, millal viimati seksiti välismaal olles välismaalasest mehega (% nendest, kes on olnud seksuaalvahekorras mehega)	25
Tabel 29. Meessoost seksuaalpartneri otsimine interneti teel või mobiili äpiga	25
Tabel 30. Seksuaalvahekord meessoost partneriga, kellega tutvuti interneti teel või mobiili äpi kaudu	26
Tabel 31. Meessoost seksuaalpartneri tüüp, kellega tutvuti interneti teel/mobiili äpi kaudu ja oldi seksuaalvahekorras (% nendest, kes on olnud seksuaalvahekorras mehega, kellega tutvuti interneti teel või mobiili äpiga)	26
Tabel 32. Anonüümne seksuaalvahekord mehega elu jooksul.....	26
Tabel 33. Aeg, millal viimati toimus anonüümne seksuaalvahekord mehega (% nendest, kes on olnud anonüümnes seksuaalvahekorras mehega).....	27
Tabel 34. Aeg, millal viimati osaleti grupiseksis (% grupiseksis osalenutest)	27

Tabel 35. Esimese naispartneri vanus võrrelduna uuritava vanusega (% naisega seksuaalvahekorras olnutest)	28
Tabel 36. Soov olla seksuaalvahekorras naisega esimese vahekorra ajal (% naisega seksuaalvahekorras olnutest).....	28
Tabel 37. Kondoomi kasutamine vahekorra ajal naisega (% naisega seksuaalvahekorras olnutest) ...	28
Tabel 38. Viimane seksuaalvahekorra kogemus naisega (% naisega seksuaalvahekorras olnutest)....	28
Tabel 39. Elu jooksul seksuaalvahekord partneriga, kes süstib/on süstinud narkootikume	29
Tabel 40. Seksuaaleluga rahulolematuse põhjused (% nendest, kes ei olnud rahul)	29
Tabel 41. Alkoholi tarvitamise sagedus viimase 12 kuu jooksul	30
Tabel 42. Narkootikumide tarvitamise viis viimase 12 kuu jooksul (% nendest, kes olid viimase 12 kuu jooksul narkootikume tarvitanud).....	30
Tabel 43. Viimase 12 kuu jooksul tarvitatud narkootikumid (% nendest, kes olid viimase 12 kuu jooksul narkootikume tarvitanud).....	31
Tabel 44. Hinnang tõenäosusele elu jooksul HIVi nakatuda.....	31
Tabel 45. HIV-testi tegemata jäämise põhjus (% MSMidest, kellel test on jäänud tegemata) (võimalik valida mitu vastusevarianti)	32
Tabel 46. Põhjused, miks ei ole vaja HIV-testi teha (% MSMidest, kes taoliselt arvavad) (võimalik valida mitu vastusevarianti)	32
Tabel 47. Viimase HIV-testi tegemise aeg.....	32
Tabel 48. Koht, kus viimati testimas käidi (% nendest, kes on elu jooksul testi teinud)	33
Tabel 49. Viimase HIV-testi tulemus	33
Tabel 50. HIVi kokkupuutejärgse profülaktilise ravi saamine.....	34
Tabel 51. HIVi kokkupuute-eelse profülaktilise ravi saamine	34
Tabel 52. Seksuaalsel teel levivate infektsioonide suhtes testimise aeg.....	35
Tabel 53. Diagnoositud STLIid.....	35
Tabel 54. Vaktsineerimine A- ja B-hepatiidi vastu	35
Tabel 55. STLI (v.a HIV) testide tellimine internetist.....	35
Tabel 56. Interneti vahendusel tellitud testidega uuritud infektsioonid (% nendest, kes on internetist teste tellinud) (võimalik valida mitu vastusevarianti)	36
Tabel 57. Aeg, millal viimati saadi infot HIVi ja STLIde kohta	36
Tabel 58. Hinnang koolitunnis käsitletud teemade põhjalikkusele	37
Tabel 59. Aeg, millal viimati külastati perearsti	37
Tabel 60. Perearsti teadlikkus uuritava seksuaalsest orientatsioonist (% nendest, kes on elu jooksul perearsti külastanud).....	37
Tabel 61. Uuritava seksuaalsest orientatsioonist teadasaamise viis (% nendest, kelle perearst on teadlik uuritava seksuaalsest orientatsioonist).....	38
Tabel 62. Perearsti poolt soovitatud teha HIV-testi (% nendest, kes on elu jooksul külastanud perearsti)	38
Tabel 63. Hinnang oma tervisele ja seksuaaltervisele	38
Tabel 64. Ravimite tarvitamine viimase 12 kuu jooksul	39
Tabel 65. Enesetapuga seotud küsimused.....	39
Tabel 66. Sõprade seksuaalne orientatsioon.....	39
Tabel 67. Hinnang oma seotusele gei-kogukonnaga	40
Tabel 68. Seotus gei-kogukonnaga	40
Tabel 69. Teiste meestega suhtlemise eesmärgil kohtade külastamise sagedus viimase 12 kuu jooksul (% kõigist uuritavatest) (võimalik valida mitu vastusevarianti).....	41
Tabel 70. Varasemates uuringutes osalemine	41
Tabel 71. 2013. ja 2016. aasta internetiuuringute andmete võrdlus	42
Tabel 72. MSMide internetiuuringutes osalenud ja analüüsiks mittesobilike vastajate jaotus uuringuaastate lõikes	44
Tabel 73. HIV-nakkuse levimus MSMide hulgas	46

Jooniste loetelu

Joonis 1. Uuringu bännerid	10
Joonis 2. Uuringu bännerite klikkide (sessioonide) arv päevade lõikes uuringu perioodil.....	11
Joonis 3. Küsimustiku täitmisega alustamiste arv päevade lõikes uuringu perioodil.....	11
Joonis 4. Uuringus osalejate arv päevade lõikes uuringu perioodil.....	11
Joonis 5. Lõpliku valimi moodustumine.....	15

LÜHENDID JA MÕISTED

Anaalseks	ehk pärakuseks on seks, kus üks partneritest siseneb oma peenisega teise pärakusse, sõltumata sellest, kas see lõpeb seemnepurskega või mitte.
Anonüümne seks	Seks partneriga, kellest ei teata midagi, kellele ei saaks helistada ega teda mõnel muul moel kergesti üles leida, isegi kui tahaks temaga uuesti kohtuda.
EMIS	<i>European Men Internet Survey</i>
Grupiseks	Omavahel seksivad kolm või enam meest ja ise seksitakse nendest vähemalt ühe mehega.
HAV	A-hepatiidi viirus
HBV	B-hepatiidi viirus
HCV	C-hepatiidi viirus
HIV	Inimese immuunpuudulikkuse viirus
Kokkupuute-eelne profülaktika	Pikemat aega kestev HIVi-vastaste ravimite kuur, millega püütakse vältida HI-viirusega nakatumist juhul, kui sellega kokku puututakse.
Kokkupuutejärgne profülaktika	Kuu aega kestev HIVi-vastaste ravimite kuur, millega püütakse peatada HI-viirusega nakatumist pärast kokkupuudet viirusega.
Meesjuhupartner	Mees, kellega ollakse seksinud vaid ühe korra, ning mees, kellega ollakse seksinud mitu korda, kuid kes ei ole püsipartner (sh üheöösuhted, anonüümsed ja juhusuhted, seksikaaslased).
Meespüsipartner	Poiss-sõber või meeselukaaslane (st ei olda "vallaline"); ei tähista partnerit, kellega seob ainult seks.
MSM	Meestega seksiv mees
Seksuaalvahekord	Igasugune füüsiline kontakt, mis võib viia orgasmini kas ühel või mõlemal partneril (pära- või suuseks, vastastikune masturbeerimine). See ei hõlma telefoni- või internetiseksi.
Seksuaaltervis	Inimese võime nautida ja väljendada oma seksuaalsust turvaliselt, ilma riskita nakatuda seksuaalsel teel levivatesse infektsioonidesse ja hirmuta soovimatu raseduse, vägivalda, diskrimineerimise ja sunduse ees (kohandatud WHO 2002 definitsiooni alusel).
STLI	Seksuaalsel teel leviv infektsioon
TAI	Tervise Arengu Instituut
TKU	Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring

KOKKUVÕTE

Eesmärk

Käesoleva uuringu üldeesmärgiks oli koguda andmeid meestega seksivate meeste (MSM) vaimse ja seksuaaltervise kohta, et jälgida trende HIViga seotud riskikäitumises ja seda mõjutavates tegurites. Tegemist oli kuuenda samalaadse uuringuga Eestis alates aastast 2004.

Materjal ja meetodika

Uuritavad värvati erinevate gei-orientatsiooniga Eesti ning rahvusvaheliste veebilehtede ja mobiiläppide kaudu. Andmeid koguti internetipõhise küsimustikuga perioodil 16.03–12.08.2016.

Tulemused

Uuringu küsimustiku täitis lõpuni 325 inimest, kellest 265 (82%) olid MSMid ning kelle andmeid kasutati edasises analüüsis.

Osalenute mediaanvanus oli 31 aastat, 88% täitis küsimustiku eesti keeles, 64% elas Harjumaal (sh Tallinnas), 80% töötas, 49%-l oli kõrgharidus. 66% pidas end homoseksuaalseks ja 25% biseksuaalseks. 48% oli püsisuhtes kas mehe või naisega.

Oma **seksuaaleluga** oli rahul kaks kolmandikku (64%) ja **seksuaaltervist** pidas väga heaks ligi kolmandik (28%) uuringus osalenud MSMidest. **Riskikäitumine** seksuaalsuhetes oli Eesti MSMide seas levinud. Kõigist MSMidest oli viimase nelja nädala jooksul olnud kaitsmata anaalvahekorras kolmandik (30%) ja viimase 12 kuu jooksul enam kui pooled (56%). Rohkem kui pooltel (55%) oli viimase 12 kuu jooksul olnud juhupartnereid (juhupartnerite mediaanarv 3). Viimase anaalvahekorra ajal kasutas meessoost juhupartneriga kondoomi ligi kolmveerand (72%). Kümnendik (9%) MSMidest oli küsitlusele eelnend 12 kuu jooksul meesterahvale seksi eest maksnud ja/või ise tasu saanud.

Viiendik (18%) oli viimase aasta jooksul olnud vahekorras **naissoost partneriga** ja nendest kaks kolmandikku (66%) ei kasutanud oma naispartneriga viimase vahekorra ajal kondoomi. Naispartneriga kondoomi mitte kasutanud MSMidest oli veerandik (28%) olnud samal perioodil ka kaitsmata anaalvahekorras meessoost partneriga. MSMide naissoost partnereid peetakse nn sildrühmaks, kelle kaudu MSMidelt võivad erinevad nakkused levida üldelanikkonda. Siin on märgata mõningast riskikäitumise suurenemist kahe uuringuaasta lõikes.

Avalikus kohas (nt klubis, saunas või rannas) on mehega anaalvahekorras olnud enam kui pooled kõigist MSMidest (61%). Ligi kolmandik (30%) MSMidest oli viimase aasta jooksul seksuaalvahekorras välismaalasest mehega väljaspool Eestit, seejuures neli viiendikku (79%) neist ka anaalvahekorras mehega. Nendest kolmveerand kasutas viimase vahekorra ajal kondoomi. Kolmandik kõigist MSMidest oli viimase 12 kuu jooksul **anonüümses** seksuaalvahekorras (32%) või osales **grupiseksis** meestega (30%).

Ligi kaks kolmandikku (60%) MSMidest ei pea tõenäoliseks oma elu jooksul HIVi nakatumist. Kolmveerand (73%) on vähemalt korra elus **HIV testi** teinud, seejuures 43% viimase aasta jooksul. Rohkem kui pooltel (56%) elu jooksul testitud MSMidel oli viimaseks testimise kohaks kas anonüümne HIV testimise ja nõustamise kabinet või HIV-testimise väliüritus. Viimase HIV-testi tulemuse põhjal oli **HIVI nakatunud** 3% kõigist nendest, kes olid elu jooksul testimas käinud (2% kõigist uuringus osalenutest). Kõik olid enda hinnangul HIVi nakatunud seksuaalvahekorras mehega. Erinevate uuringute andmete põhjal võib hinnata, et HIVi levimus MSMide seas on jätkuvalt vahemikus 2–4%.

Seksuaalsel teel levivate infektsioonide (STLI) testimise tase oli madalam – vaid veerand MSMidest (23%) oli end viimase aasta jooksul lasknud uurida muude STLide (v.a HIVi) suhtes. Veidi enam kui viiendikul (22%) kõigist MSMidest on elu jooksul diagnoositud vähemalt ühe korra mõni STLI. A-hepatiidi vastu oli vaktsineeritud viiendik (21%) ja B-hepatiidi vastu kolmandik (33%).

Enamik MSMidest (85%) oli viimase aasta jooksul näinud/kuulnud **infot** HIV ja suguhaiguste kohta. Rohkem kui pooled MSMidest ei olnud midagi kuulnud HIVi kokkupuutejärgsest ega kokkupuuteelsest profülaktilisest ravist. Vaid üksikud olid emba või kumba saanud.

Oma **tervist** pidas väga heaks viiendik osalenud MSMidest (21%). Igapäevaseid **alkoholitarvitajaid** oli 8%. **Narkootikume** oli elu jooksul tarvitanud enam kui pooled (57%) ning viimasel 12 kuul ligi kolmandik (31%). Kõige enam oli tarvitatud kanepit. Neli osalejat oli elu jooksul ka narkootikume süstinud ja neist omakorda kaks oli seda teinud ka viimase 12 kuu jooksul. **Depressiooni** riskis oli enam kui kolmandik (43%). **Enesetapule** oli viimase 12 kuu jooksul mõelnud kümnendik (9%) ja endalt elu oli viimase 12 kuu jooksul püüdnud võtta 1% osalenutest.

Järeldused ja ettepanekud

Märkimisväärset HIViga seotud **seksuaalse riskikäitumise** vähenemist MSMide seas ei ole viimase kolme aastaga aset leidnud. Kuna riskikäitumise tase MSMide seas on jätkuvalt kõrge, on vajalik oluliselt tõhustada teavitustööd riskidest, ennetusmeetmetest ja tervishoiuteenuste võimalustest.

Üheks infokanaliks on **Internet**, kuid tuleks kasutada ka muid võimalusi (spetsiaalsed nõustamiskeskused, tervishoiutöötajate harimine, seksuaalvähemuste teemade kajastamine inimeseõpetuse tundides), kuna kõigil ei pruugi olla võrdset ligipääsu ja harjumust Interneti kasutamiseks.

Eraldi tähelepanu tuleks pöörata meestele, kes on vahekorras ka **naistega** – kondoomi kasutamine naissoost partneriga on sama vajalik kui meessoost partneriga.

HIVI levimus MSMide seas on erinevate uuringute andmete põhjal **2–4%** ning see ei ole muutunud. Eestis on HIVi levimus MSMide seas madal, kuid paljudes Euroopa riikides on see oluliselt kõrgem. Paljud Eesti MSMid on olnud seksuaalvahekorras välismaalastega, mis tõstab nende riski HIVi nakatuda. Seetõttu on vajalik mehi nendest riskidest teavitada.

HIVI ja STLIde testimise ning A- ja B-hepatiitide **vaktsineerimise** tase on MSMide seas madal. Vajalik on luua geisöbralikke seksuaaltervise teenuseid, tõsta MSMide ja tervishoiutöötajate teadlikkust MSMide seas STLIde skriinimise eripäradest, tagada kondoomide ja libestite kättesaadavus ning edendada vaktsineerimist.

Vaimse tervise probleemide esinemissagedus oli antud uuringus osalejate seas kõrge. See viitab vajadusele pöörata enam tähelepanu seksuaalvähemuste vaimsele tervisele Eestis üldse, töötada välja sihtrühma eripäradega arvestavaid, soodsaid ja kergesti ligipääsetavaid sekkumisi ning tagada vastavad tervishoiuteenused.

SISSEJUHATUS

Käitumuslikke uuringuid on Eestis meestega seksivate meeste (MSM) seas läbi viidud viiel korral (aastatel 2004, 2006, 2007, 2010 ja 2013) (1-5). Neid on korraldatud vastavalt Riikliku HIVi ja AIDSi strateegia aastateks 2006–2015 ja Rahvastiku tervise arengukava aastateks 2009–2020 HIVi seire ja monitooringu plaanile. Eesmärgiks on olnud regulaarselt koguda ja analüüsida andmeid HIV-nakkuse riskigruppide HIViga seotud käitumise, teadlikkuse ja hoiakute ning HIVi levimuse kohta, et kujundada vastavat tervisepoliitikat ning hinnata tervisedenduslike meetmete tõhusust. Eelpooltoodud uuringutesse on kaasatud eelkõige neid mehi, kes külastavad gei-orientatsiooniga internetilehekülgi. 2013. aasta uuring toimus SA Eesti Teadusagentuuri rahastatud projekti „Meeste tervise heaks: seire ja tervisedendus internetis“ raames. 2010. aasta uuring toimus koostöös rahvusvahelise projektiga EMIS (*European men internet survey*). Lisaks eelnimetatutele korraldati MSMide seas Tallinnas 2007. aastal uuring uuritava poolt juhitud kaasamise meetodil. Selle käigus koguti lisaks käitumuslikele andmetele ka vereproovid HIVi levimuse määramiseks (6). Teine uuring, mille käigus koguti HIVi levimusandmeid, oli 2008. aastal korraldatud HIV-kiirtestimise piloteerimine (7).

Homoseksuaalsel teel nakatunuid oli Eestis kuni aastani 2014 1% ringis, kuid aastal 2015 7% ja 2016 4%. Kuna absoluutarvud on väikesed ning meil puuduvad andmed oletava või hinnangulise nakatumise aja kohta, ei ole võimalik hinnata, kas tegemist on nakatumise suurenemisega meestega seksivate meeste seas, avameelsema riskifaktoritest rääkimisega patsientide poolt või paranenud teavitamisega üldiselt (8). Ohumärk on see nii või teisiti, kuna märkimisväärset HIViga seotud seksuaalse riskikäitumise vähenemist MSMide seas ei ole viimase kümnekonna aastaga aset leidnud. HIVi levimus MSMide seas on erinevate uuringute andmete põhjal 2–4% ning see ei ole muutunud (9). HIVi ja seksuaalsel teel levivate infektsioonide (STLI) testimise ning A- ja B-hepatiitide vaktsineerimise tase oli MSMide seas madal. Ka vaimse tervise probleemide (depressioon, enesetapumõtted, alkoholi ja uimastite tarvitamine) esinemissagedus oli 2013. aasta uuringus osalejate seas kõrge (10, 11).

Käesolev uuring on järjekorras kuues sarnase meetodikaga korraldatud küsitlus. Uuringu sihtrühm hõlmab nii mehi, kes peavad ennast homo- või biseksuaalseks, kui ka mehi, kes määratlevad ennast heteroseksuaalsena või mõnel muul viisil, kuid on aeg-ajalt seksuaalvahekorras meestega. Hinnanguliselt võib Eestis olla 9000 MSMi (12). Uuringu üldeesmärgiks on taaskord koguda andmeid MSMide seksuaal- ja vaimse tervise kohta, et teha kindlaks trendid ja muutused neis näitajates ning hinnata seniste tervisedenduslike sekkumiste tõhusust. Andmeid on plaanis kasutada MSMidele suunatud terviseteenuste tõhusamaks planeerimiseks ja kvaliteedi parandamiseks, ennetades seeläbi HIVi ja STLIsid ning vähendades nakkushaigustest tulenevat haiguskoormust nii MSMide kui nende naissoost partnerite ja üldelanikkonna seas. Alaeesmärkideks on:

- hinnata MSMide seksuaalkäitumist ja seda mõjutavaid faktoreid (k.a oma seksuaalse orientatsiooni aktsepteerimine, ühtekuuluvustunne gei-kogukonnaga);
- uurida MSMide vaimset tervist (k.a alkoholi ning legaalsete ja illegaalsete uimastite tarvitamine), seda mõjutavaid faktoreid;
- selgitada välja HIVi ja STLIdega seotud terviseteenuste kasutamine ning takistused selleks (k.a HIV ja STLId testimine ning HIVi kokkupuutejuhtumi eelne ja järgne profülaktiline ravi).

METOODIKA

Uuringu sihtrühm ja värbamine

Potentsiaalne uuritav pidi end määratlema kui “meestega seksiv mees” või „meestest huvituv mees“ ning lugema ja kirjutama kas eesti või vene keeles. Täpsemad kaasamise kriteeriumid olid järgmised:

- täiskasvanud (vanuses alates 18 eluaastat);
- mehed või transsoolised/transseksuaalid;
- elukohaks Eesti;
- mehed, kes määratlesid end homo- või biseksuaalsena ja/või olid huvitatud meestest ja/või olid meestega seksivad mehed.

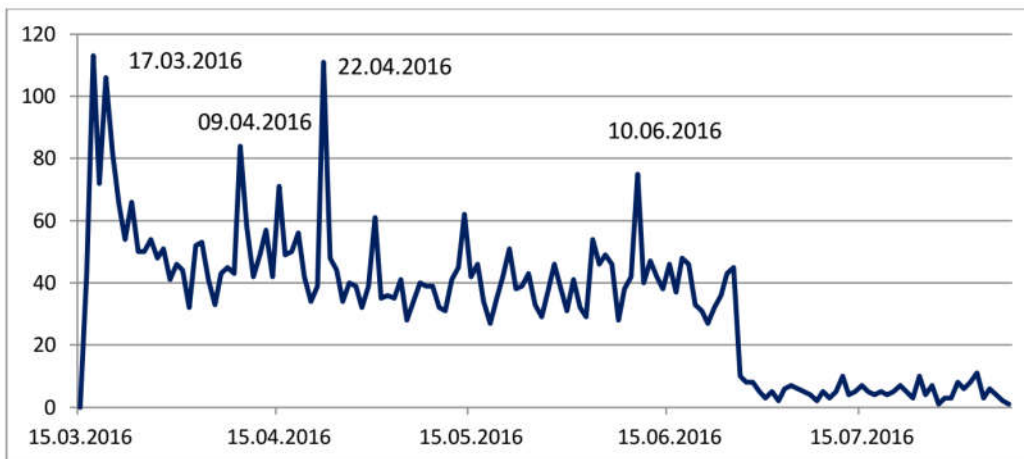
Uuringu avaleht asus Tervise Arengu Instituudi (TAI) kodulehel. Potentsiaalne osaleja sai seal valida sobiva keele uuringu eesmärkide ja meetoditega tutvumiseks ning küsimustiku täitmiseks.

Mehi teavitati uuringust erinevate gei-orientatsiooniga veebilehtede ja täiskasvanute tutvumisportaalide (n = 24) ning mobiiliäppide (n = 3) kaudu (tabel 1), millel tutvustati uuringu põhimõtteid ja esitati link küsimustiku täitmise lehele. Kõik uuringut tutvustavad materjalid olid nii eesti kui vene keeles.

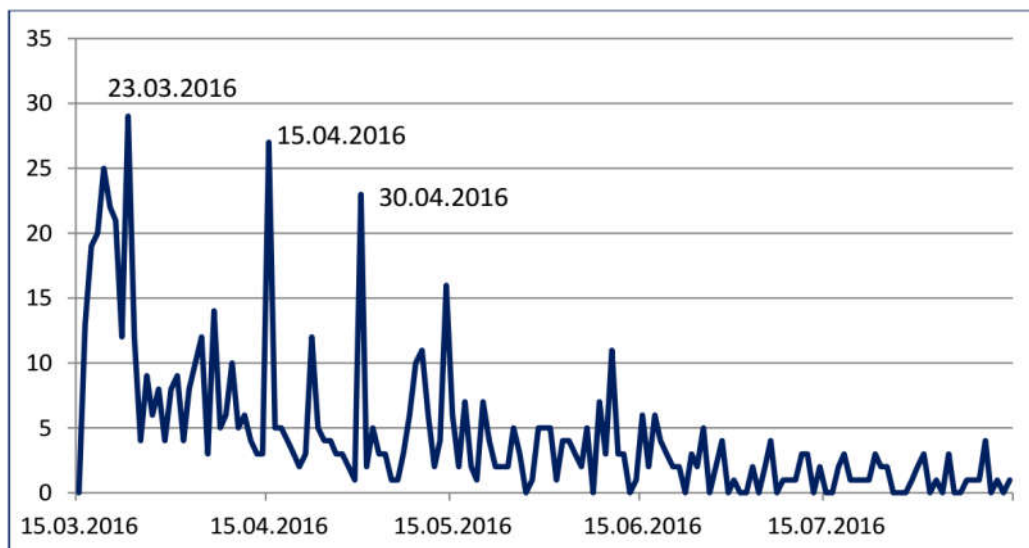
Uuringu reklaamiks loodi spetsiaalsed bännerid (joonis 1). Esimesed uuringu bännerid riputati üles 16. märtsil ning andmete kogumine lõppes 12. augustil. Sessioonide (bännerite klikkide) arv uuringu perioodil päevade kaupa on näidatud joonisel 2 ja bännerite statistika tabelis 1. Kuna osalejate IP-aadresse ei salvestatud, ei olnud võimalik teha kindlaks bännerite produktiivsust (kui paljud mingile konkreetsele bännerile klikkinud suundusid edasi küsimustikku täitma). Küsimustiku täitmist alustanute ja osalejate arv päevade lõikes on näidatud joonistel 3 ja 4. Kõige enama klikkide, küsimustiku täitmist alustanute ja osalejate arvuga päevad kattuvad Grindr süsteemiteadete päevadega.

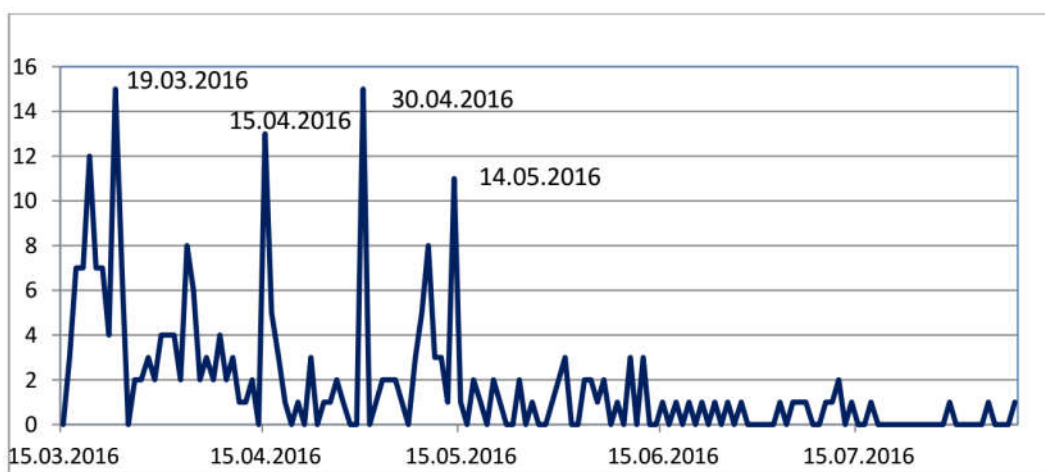
Joonis 1. Uuringu bännerid

Joonis 2. Uuringu bannerite klikkide (sessioonide) arv päevade lõikes uuringu perioodil

Joonis 3. Küsimustiku täitmisega alustamiste arv päevade lõikes uuringu perioodil

Joonis 4. Uuringus osalejate arv päevade lõikes uuringu perioodil

Tabel 1. Erinevatel veebilehtedel paiknevate bännerite statistika

	Sessionide arv, n	Põrkemäär*, %	Keskmine sessiooni kestus sekundites**
Grindr koduleht ja süsteemiteated	551	75,4	35
Titanicboy	277	47,3	26
Amor.ee	200	42,5	79
Planetromeo	190	40,0	57
Hornet	58	63,8	15
Scruff	9	83,0	239
täiskasvanute tutvumisportaalid Eestis (n = 11)	3293	76,4	39
muud Eesti gei orientatsiooniga veebilehed (n = 7)	310	61,0	31
muud välismaa gei orientatsiooniga veebilehed (n = 2)	5	83,3	21

* Koheselt avalehelt lahkunute osakaal

** Avalehel viibimise keskmine aeg

Uuringu tutvustus ja küsimustik

Uuringu avaleheküljel tutvustas uuringu eesmärki ja andmete kogumise viisi ning informeeris potentsiaalseid vastajaid meetmetest, mis olid kasutusele võetud selleks, et tagada nende anonüümsus. Uuringu küsimustik oli programmeeritud nii, et toimus automaatne antud vastaja jaoks mittevajalikest küsimustest „üle hüppamine“ ning võimalusel vastuste loogilisuse kontroll. Küsimustiku täitmisel kuvati küsimused vastaja ette ekraanile ühekaupa või lühikeste blokkidena. Kuna vastamine oli vabatahtlik, sai järgmise küsimuse juurde liikuda ka osadele küsimustele mitte vastates. Küsimustiku täitmine võttis aega keskmiselt 30 minutit (mediaan 26 minutit, vahemik 8–51 minutit). Kuna IP-adresse ei salvestatud, ei olnud võimalik küsimustiku täitmist katkestada ega hiljem jätkata.

Küsimustiku koostamisel võeti arvesse varasemate aastate kogemusi ja see sisaldas järgmisi blokke:

- Sotsiaal-demograafilised andmed.
- Seksuaalkäitumine, suhted ja seksuaalne orientatsioon.
- Rahulolu seksuaallega (võimalik oli vastata kas „jah“ või „ei“).
- Sõltuvusainete ja ravimite (unerohud, rahustid, antidepressandid) tarvitamine.
- HIV ja STLIde testimine ja põdemine, kokkupuuted tervishoiuteenustega.
- HIVi kokkupuutejuhtumi eelne ja järgne profülaktiline ravi.
- Depressioon. Selle hindamiseks kasutati küsimustikku *Center for Epidemiologic Studies Depression Scale (CES-D)* (13, 14). See koosneb 20 väitest viimase seitsme päeva kohta, millele tuleb anda hinnang 4-palli skaalal:
  - 0 – harva või mitte kunagi (alla 1 päeva);
  - 1 – veidi (1–2 päeval);
  - 2 – aeg-ajalt (3–4 päeval);
  - 3 – enamuse aega või kogu aeg (5–7 päeval).

Skoor võib varieeruda vahemikus 0–60 ja skoor ≥ 16 viitab kliinilise depressiooni kõrgele riskile.

- Seksuaalse orientatsiooni aktsepteerimine. Selle hindamiseks kasutati homoseksuaalsuse reageerimise (nn sisemise homonegatiivsuse) skaala lühikest versiooni, mis sisaldab seitset väidet. Väidetele on võimalik anda hinnang 8-pallisel Likerti skaalal (1 – ei ole üldse nõus; ....; 7 – väga nõus; 0 – ei puutu minusse). Sisemine homonegatiivsus viitab homoseksuaalse inimese

negatiivsetele tunnetele seoses homoseksuaalsusega (15). Skaala adapteeriti eesti ja vene keelde 2010. aastal korraldatud EMIS uuringu raames. Väited on järgmised:

- Mulle ei meeldi demonstriivselt naiselikud homod.
  - Geibaarides tunnen end hästi.
  - Avalikkuses ilmselge geimehega koos olemine ei häiri mind.
  - Avalikkuses homoseksuaalsusest rääkimine ei häiri mind.
  - Tunnen end geimehena hästi.
  - Homoseksuaalsus on minu jaoks moraalselt aktsepteeritav.
  - Ma ei muudaks oma seksuaalset orientatsiooni, isegi kui see oleks võimalik.
  - Tunnen end geimeestega suheldes ebamugavalt.
- Ühtekuuluvustunne gei-kogukonnaga (16, 17). Instrument koosneb kaheksast väitest, millele saab vastata 4-pallisel skaalal (1 – täiesti nõus, ..., 4 – üldse ei ole nõus). Skoor võib varieeruda vahemikus 8–32. Vastused kodeeritakse ümber nii, et suurem skoor näitab suuremat seotust gei-kogukonnaga ja vastupidi – madalam skoor on märk nõrgemast seotusest gei-kogukonnaga. Küsimustik tõlgiti eesti ja vene keelde kahe erineva isiku poolt, järgmiseks tõlgiti tagasi inglise keelde kahe uue erineva isiku poolt. Tagasitõlkeid võrreldi originaalinstrumentiga (inglise keelt emakeelena kõnelevate isikute poolt) ning vormistati lõplikud eesti- ja venekeelsed tõlked. Väited on järgmised:
    - Te tunnete end osana Eesti gei-kogukonnast.
    - Eesti gei-kogukonnas osalemine on Teie jaoks positiivne.
    - Tunnete seotust gei-kogukonnaga.
    - Te olete uhke Eesti gei-kogukonna üle.
    - Teie jaoks on oluline olla poliitiliselt aktiivne Eesti gei-kogukonnas.
    - Tehes koostööd teiste geidega, suudame lahendada Eesti gei-kogukonna probleeme.
    - Te tunnete, et kõik probleemid, millega Eesti gei-kogukond silmitsi seisab, on ka Teie isiklikud probleemid.
    - Te tunnete seotust teiste geidega.
  - Suhtlemine teiste MSMidega; kohad, kus MSMidega suheldakse (18-21).
  - 2014. ja 2015. aastal MSMidele suunatud internetikampaaniates ja varasematest uuringutes osalemine.

Andmete haldamine ja analüüs

Uuringu küsimustik veebis loodi liideses LimeSurvey. Andmebaas puhastati ning analüüsiti andmetöötlusprogrammide Microsoft Office Excel 2007, SPSS 16.0 ja StataC 14.0 abil. Kahemõõtmelises analüüsis on andmete kirjeldamiseks kasutatud sagedusi (n; %) ning erinevuste hindamiseks on kasutatud peamiselt χ^2 testi, lisaks ka Fisher's Exact testi.

Eetilised aspektid

Uuringus osalemine oli vabatahtlik. Kõigil osalejatel oli võimalus küsimustiku täitmine katkestada mistahes hetkel. Sellest võimalusest teavitati neid veebitekstides, mis neil paluti hoolikalt läbi lugeda ning millest arusaadavust neil paluti kinnitada enne küsimustiku täitmist. Privaatsuse säilitamiseks teostati uuring anonüümselt, isikut tuvastada võimaldavaid andmeid ei kogutud (IP-aadresse ja muid näitajaid, mis võimaldaksid tuvastada vastaja isikut).

Uuringuga seotud kahju piirdus võimaliku psühholoogilise ebamugavusega seoses seksuaalelu ja vaimset tervist puudutavatele küsimustele vastamisega. Mistahes küsimuste tekkimisel oli uuritavatel võimalik ühendust võtta vastutava uurijaga.

Uuringu taotluse kooskõlastas Tallinna Meditsiiniuuringute Eetikakomitee (otsus nr 1284, protokoll nr 202, 14.01.2016).

TULEMUSED

Osalejad ja katkestajad

Uuringu perioodil (16.03.–12.08.2016) alustati küsimustiku täitmist 696 juhul. Erinevas etapis katkestati küsimustiku täitmine 371 juhul (53%). Nendest 87%-l (n = 321) oli küsimustiku täitmine alustatud eesti keeles. Kuna ei kogutud isikut tuvastada võimaldavat infot, siis puuduvad andmed selle kohta, kas katkestajad hiljem täitsid küsimustiku täismahus ja osalesid seega uuringus ning kui mitmel korral üks ja seesama inimene katkestas küsimustiku täitmise.

Katkestajate kohta on teada järgmine. Soo küsimusele oli vastanud 86% (n = 318), nendest 95% olid mehed ning 4% naised. Vanus oli teada 296 kohta, see oli keskmiselt 28,5 aastat (mediaan 26 aastat, vahemik 1–79 aastat). Elukohta riigi märkis 286, nendest 95%-l oli selleks Eesti. Maakonna märkis 259 katkestajat – 146 neist elas Harjumaal (56%) ning 39 Tartumaal (15%). Linnas elas 79% ja maapiirkonnas 21%. 219 katkestajat vastas seksuaalse orientatsiooni küsimusele – 43% pidas end homoseksuaalseks (n = 93), 27% biseksuaalseks (n = 59), 21% heteroseksuaalseks (n = 45) ja 10% ei määratlenudki ennast (n = 22). Kokku 157 meest vastas küsimusele mehega seksuaalvahekorras olemise kohta – 79% oli seda teinud (n = 124); esimese vahekorra keskmine vanus oli 18,4 aastat (mediaan 17). 108 meest vastas mehega anaalvahekorras olemise kohta – 95% oli olnud sellises vahekorras (n = 103) ja esimese vahekorra ajal oli neil keskmine vanus 20,2 aastat (mediaan 18 aastat). Summaarselt oli katkestajate seas vähemalt 32% (n = 117) uuringu sihtrühma kuulujaid.

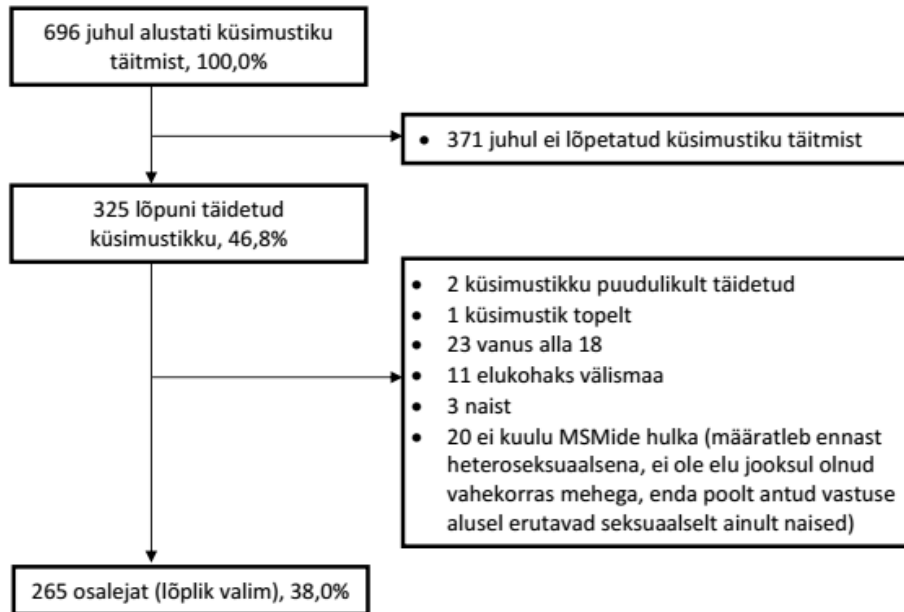
325st küsimustiku lõpuni täitnud isikust ei sobinud edasisse analüüsi 60. Selle põhjused olid järgmised:

- küsimustiku puudulik täitmine (n = 2);
- küsimustiku topelt täitmine (n = 1) (kaks ajaliselt järjest täidetud küsimustikku, kus sotsiaaldemograafilised ja paljud muud vastused olid identsed);
- vanus noorem kui 18 (n = 23);
- elukoht välismaal (n = 11);
- naine (n = 3);
- ei kuulu MSMide hulka (määratleb ennast heteroseksuaalsena, ei ole elu jooksul olnud vahekorras mehega, on seksuaalselt erutatud ainult naistest) (n = 20).

Uuringus osalejad ja katkestajad kuude lõikes on näidatud tabelis 2. Lõpliku valimi moodustumine on näidatud joonisel 5. Edasises analüüsis kasutatakse 265 vastaja andmeid.

Tabel 2. Küsimustiku täitjad ja katkestajad ning lõplik valim kuude lõikes

Kuu	Alustajad		Katkestajad		Lõplik valim		Osakaal alustanutest, %
	n	%	n	%	n	%	
märts	222	31,9	114	30,7	86	32,5	38,7
aprill	199	28,6	101	27,2	86	32,5	43,2
mai	132	18,9	64	17,3	67	25,3	50,8
juuni	89	12,8	58	15,6	23	8,7	25,8
juuli	41	5,9	24	6,5	11	4,2	26,8
august	13	1,9	10	2,7	2	0,8	15,4
KOKKU	696	100,0	371	100,0	265	100,0	38,1

Joonis 5. Lõpliku valimi moodustumine

Käesolevasse uuringusse sattus osalejaid kõige enam internetilehel nähtud reklaami kaudu ($n = 175$; 64%). Mobiiliäpi kaudu saadud teate peale vastas uuringu küsimustikule 19% osalenutest ($n = 51$) ja sõbralt või tuttavalt kuulis uuringust 12% ($n = 34$). 6% ($n = 15$) jõudis uuringusse muul moel, muuhulgas 2% ($n = 6$) Facebook'i postituste kaudu.

Sotsiaal-demograafilised andmed

88% ($n = 232$) uuringus osalenud MSMist täitis küsimustiku eesti ja 12% ($n = 33$) vene keeles. 99,6% osalejatest olid mehed ($n = 264$) ning 0,4% ($n = 1$) transsooline/transseksuaalne (mehest naiseks). Osalejate keskmine vanus oli 33,3 aastat (mediaanvanus 31 aastat, vahemik 18–81 aastat). Osalejate jagunemine vanuserühmadesse on näidatud tabelis 3.

Tabel 3. Osalejate jagunemine vanuserühmadesse

Vanuserühm	n	%
18–19	21	7,9
20–24	46	17,4
25–29	55	20,7
30–34	43	16,2
35–39	33	12,5
40–44	25	9,4
45–49	11	4,2
50–54	9	3,4
55–59	12	4,5
60–64	6	2,3
65–69	1	0,4
70 ja vanem	3	1,1
KOKKU	265	100,0

Kõige enam oli osalejaid Harjumaalt (sh Tallinnast). Harjumaa MSMidest elas linnas 92% (n = 157) ja Tartumaa MSMidest 93% (n = 41). Osalejate jagunemine maakondade lõikes on näidatud tabelis 4.

Tabel 4. Osalejate jagunemine maakondade lõikes

Maakond	n	%
Harjumaa, sh Tallinn	170	64,2
Hiiumaa	–	–
Ida-Virumaa	8	3,0
Järvamaa	3	1,1
Jõgevamaa	3	1,1
Läänemaa	2	0,8
Lääne-Virumaa	5	1,9
Pärnumaa	9	3,4
Põlvamaa	4	1,5
Raplamaa	4	1,5
Saaremaa	1	0,4
Tartumaa	44	16,6
Valgamaa	5	1,9
Viljandimaa	4	1,5
Võrumaa	3	1,1
KOKKU	265	100,0

Ligi pooltel oli kõrgharidus (k.a magistri- või doktorikraad) (tabel 5). Neli viiendikku töötas kas osalise või täiskoormusega (tabel 6) ning kolmandik oli oma majandusliku olukorraga rahul (tabel 7). Rohkem kui kolmandik uuritavatest elas üksi, ligi veerand koos meeselukaaslasega (tabel 8).

Tabel 5. Osalejate haridustase

Haridustase	n	%
põhiharidus või alla selle	25	9,4
keskharidus	70	26,4
kutsekeskharidus, keskeriharidus	41	15,4
kõrgharidus	64	24,2
magistri- või doktorikraad	64	24,2
muu (lõpetamata kõrgharidus)	1	0,4
KOKKU	265	100,0

Tabel 6. Osalejate majanduslik hõivatus

Majanduslik hõivatus	n	%
täis- või osalise koormusega töötaja	170	64,2
täis- või osalise koormusega töötaja ja õpilane/üliõpilane	38	14,3
õpilane/üliõpilane	31	11,7
pensionär	6	2,3
pensionär ja töötaja	3	1,1
pikaajalisel haiguspuhkusel/tervise tõttu pensionil	1	0,4
pikaajalisel haiguspuhkusel/tervise tõttu pensionil ja õpilane/üliõpilane	1	0,4
pikaajalisel haiguspuhkusel/tervise tõttu pensionil ja töötaja	2	0,8
töötu	9	3,4
muu (vabakutseline, ajateenistuses)	4	1,5
KOKKU	265	100,0

Tabel 7. Osalejate hinnang oma majanduslikule olukorrale

Hinnang majanduslikule olukorrale	n	%
elan/elame lähedasti ära	88	33,2
saan/saame hakkama	126	47,5
raske on toime tulla	41	15,5
väga raske on toime tulla	10	3,8
KOKKU	265	100,0

Tabel 8. Inimesed, kellega elatakse koos (võimalik valida mitu vastusevarianti)

Kooselu partnerid	n	%
elan üksi	95	35,8
meeselukaaslane	67	25,3
naiselukaaslane	31	11,7
laps(ed)	18	6,8
sõber (sõbrad)	23	8,7
vanem(ad)	52	19,6
sugulased	9	3,4
teised	5	1,9

Seksuaalne orientatsioon

Osalenutest kaks kolmandikku pidas end homoseksuaalseks meheks. Veidi enam kui pooli erutasid seksuaalselt üksnes mehed (tabelid 9 ja 10).

Tabel 9. Seksuaalne orientatsioon

Seksuaalne orientatsioon	n	%
homoseksuaalne mees	174	65,7
biseksuaalne mees	67	25,3
heteroseksuaalne mees	6	2,3
määratlen ennast mõne muu nimega	3	1,1
ei määratle ennast	4	5,6
KOKKU	265	100,0

Tabel 10. Inimesed, keda peetakse seksuaalselt atraktiivseteks

	n	%
ainult mehed	148	55,8
peamiselt mehed, vahel naised	67	25,3
mehed ja naised võrdselt	23	8,7
peamiselt naised, vahel mehed	25	9,4
ainult naised	2	0,8
KOKKU	265	100,0

Osalejatest 67% (n = 177) mäletas vanust, mil nad esmakordselt tajusid, et neile meeldivad mehed. Keskmine vanus oli 13,7 aastat (mediaan 13 aastat; vahemik 3–40 aastat). Osalejatest 61% (n = 159) mäletas vanust, mil nad esmakordselt kellelegi rääkisid, et neile mehed meeldivad. Keskmine vanus oli 19,4 aastat (mediaan 18 aastat, vahemik 7–55 aastat). MSMidest 20% (n = 53) aga ei olnud kellelegi rääkinud, et neile mehed meeldivad. Neid, kes polnud oma eelistustest kellelegi rääkinud, oli rohkem maapiirkonnas elavate seas (43% vs 17% linnas; p < 0,001) ja biseksuaalsete seas (42% vs 10% homoseksuaalsete seas; p < 0,001).

Uuritavatelt küsiti hinnangut, kui paljud nende pereliikmetest, sõpradest ja tuttavatest teavad, et neile meeldivad mehed (tabel 11). Sõbrad (ootuspäraselt eelkõige need, kes on ise homo- või biseksuaalsed) teavad kõige enam sellest, et uuritavale meeldivad mehed. Neile järgnevad pereliikmed ja tuttavad.

Tabel 11. Homoseksuaalsuse avalikustamine

Kui suur osakaal on hinnanguliselt teadlik	Pereliikmed		Heteroseksuaalsed sõbrad		Homo- või biseksuaalsed sõbrad		Tuttavad (sh töö- ja/või õpingukaaslased)	
	n	%	n	%	n	%	n	%
kõik või peaaegu kõik	79	29,0	84	32,1	175	66,8	34	13,0
üle poole	15	5,7	37	14,1	19	7,2	35	13,4
alla poole	11	4,2	18	6,9	2	0,8	23	8,8
vähesed	51	19,5	52	19,8	22	8,4	59	22,5
mitte keegi	88	33,6	57	21,8	26	9,9	86	32,8
ei oska öelda	21	8,0	14	5,3	18	6,9	25	9,5
KOKKU*	262	100,0	262	100,0	262	100,0	262	100,0

*Vastus oli märkimata neil (n = 3), kellele mehed ei meeldinud.

Seksuaalsuhted meestega

Seksuaalvahekorra kogemus oli 97%-l (n = 258) uuringus osalenud meestest. Mehega oli seksuaalvahekorras (pära- või suuseks, vastastikune masturbeerimine) olnud 96% kõigist osalejatest (n = 253) (tabel 12), seejuures 93% alla 30-aastastest ja 98% 30-aastastest ning vanematest. 89% (n = 226) mehega seksuaalvahekorras olnutest mäletas oma vanust, kui ta oli esimest korda mehega vahekorras. Keskmine vanus oli 18,8 aastat (mediaan 18 aastat, vahemik 6–51 aastat). Alla 30-aastastel oli esimese vahekorra keskmine vanus 16,8 ning 30-aastastel ja vanematel 20,4 aastat.

Tabel 12. Seksuaalvahekorra kogemus mehega

	Seksuaalvahekorras olnud mehed*		Kogu valim	
	n	%	n	%
jah	253	98,1	253	95,5
ei	5	1,9	12	4,5
KOKKU	258	100,0	265	100,0

*Kas mehe ja/või naisega seksuaalvahekorras olnud

74% (n = 188) mehega seksuaalvahekorras olnutest mäletas oma esimese meespartneri vanust. Esimese meespartneri vanus oli keskmiselt 24,3 aastat (mediaan 23 aastat, vahemik 5–52 aastat). Esimese partneri vanus võrrelduna uuritava vanusega on näidatud tabelis 13. Tabelis 14 on näidatud esimese partneri vanus võrrelduna osaleja vanusega esimese seksuaalvahekorra ajal mehega. Endast vanema partneriga keskmine vanusevahe esimese vahekorra ajal oli 8,8 aastat (mediaan 6 aastat, vahemik 1–33 aastat). Nende seas, kes olid mehega esimest korda seksuaalvahekorras nooremalt (enne 22. eluaastat), oli rohkem neid, kelle esimene partner oli neist vanem. Enamik mehega vahekorras olnutest oli seda esimesel korral ise ka soovinud (tabel 15).

Tabel 13. Esimese meespartneri vanus võrrelduna uuritava vanusega (% nendest, kes mäletasid oma esimese partneri ja enda vanust)

Esimese meespartneri vanus	n	%
> 20 aastat vanem	12	6,6
11–20 aastat vanem	32	17,6
1–10 aastat vanem	81	44,5
sama vana	29	15,9
1–10 aastat noorem	25	13,7
11–20 aastat noorem	2	1,1
> 20 aastat noorem	1	0,6
KOKKU	182	100,0

Tabel 14. Esimese meespartneri vanus võrrelduna osalejate vanusega esimese seksuaalvahekorra ajal mehega (% nendest, kes mäletasid oma esimese partneri ja enda vanust)

Osalejate vanus esimese seksuaalvahekorra ajal mehega	Partner >10a vanem		Partner 1–10a vanem		Partner sama vana		Partner 1–10a noorem		Partner >10a noorem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
alla 16 eluaasta	10	18,2	30	54,6	11	20,0	4	7,2	0	0,0
16–21 eluaastat	29	32,6	35	39,3	16	18,0	9	10,1	0	0,0
22-aastane ja vanem	5	13,1	16	42,1	2	5,3	12	32,6	3	7,9
KOKKU	44	24,2	81	44,5	29	15,9	25	13,7	3	1,7

Tabel 15. Soov olla seksuaalvahekorras mehega esimese vahekorra ajal (% nendest, kes on olnud mehega seksuaalvahekorras)

	n	%
jah, soovisin	238	94,1
ei soovinud, kuid ma nõustusin veenmise peale	7	2,7
ei soovinud, kuid kartsin vahekorras keeldudes olla „mittemehelik“	4	1,6
ei soovinud, kuid mu partner või keegi teine ähvardas või sundis mind	2	0,8
muu	2	0,8
KOKKU	253	100,0

92% mehega seksuaalvahekorras olnud meestest oli vahekorras ka viimase 12 kuu jooksul (tabel 16).

Tabel 16. Viimane seksuaalvahekorra kogemus mehega (% nendest, kes on olnud mehega seksuaalvahekorras)

Aeg	n	%
viimase 7 päeva jooksul	112	44,3
2–4 nädalat tagasi	60	23,7
2–6 kuud tagasi	44	17,4
7–12 kuud tagasi	16	6,3
2–5 aastat tagasi	9	3,6
rohkem kui 5 aastat tagasi	12	4,7
KOKKU	253	100,0

Anaalvahekord mehega

Kõigist osalejatest on 88% olnud elu jooksul analvahekorras mehega (tabel 17). Nendest 82% (n = 189) mäletas oma vanust esimese analvahekorra ajal. Keskmine vanus esimese analvahekorra ajal mehega oli 21,1 aastat (mediaanvanus 19 aastat, vahemik 12–51 aastat). Esimese analvahekorra ajal kasutas kondoomi 57% ja viimase analvahekorra ajal 54% (tabel 18).

Tabel 17. Anaalvahekorra kogemus mehega

	Mehega seksuaalvahekorras olnud mehed		Seksuaalvahekorras olnud mehed*		Kogu valim	
	n	%	n	%	n	%
jah	232	91,7	232	89,9	232	87,5
ei	21	8,3	26	10,1	33	12,5
KOKKU	253	100,0	258	100,0	265	100,0

*Kas mehe ja/või naisega seksuaalvahekorras olnud

Tabel 18. Kondoomi kasutamine anaalvahekorra ajal mehega (% nendest, kes on olnud mehega anaalvahekorras)

	Esimene anaalvahekord		Viimane anaalvahekord	
	n	%	n	%
jah	131	56,5	125	53,9
ei	88	37,9	105	45,2
ei mäleta	13	5,6	2	0,9
KOKKU	238	100,0	238	100,0

Esimese anaalvahekorra ajal mehega kasutas kondoomi 67% alla 30-aastastest ning 44% 30-aastastest ja vanematest ($p = 0,01$). Viimase anaalvahekorra ajal vanuseline erinevus puudub. Viimase vahekorra ajal kondoomiga seksinud MSMidest kasutas esimese anaalvahekorra ajal samuti kondoomi 71%. 56% MSMidest, kes viimase anaalvahekorra ajal kondoomi ei kasutanud, ei teinud seda ka esimese anaalvahekorra ajal ($p < 0,0001$) (tabel 19).

Tabel 19. Kondoomi kasutamine viimase anaalvahekorra ajal seoses kondoomi kasutamisega esimese anaalvahekorra ajal

Kondoomi kasutamine viimase vahekorra ajal	Kondoomi kasutamine esimese vahekorra ajal							
	kasutas kondoomi		ei kasutanud		ei mäleta		KOKKU	
	n	%	n	%	n	%	n	%
kasutas kondoomi	89	71,2	27	21,6	9	7,2	125	100,0
ei kasutanud kondoomi	42	40,0	59	56,2	4	3,8	105	100,0
ei mäleta	2		—	—	—	—	2	

Viimase nelja nädala jooksul oli riskeerivas seksuaalvahekorras 35% ($n = 80$) mehega anaalvahekorras olnud meestest, viimase 12 kuu jooksul 64% ($n = 148$) (tabel 20). Kogu valimist moodustavad nad vastavalt 30% ja 56%. Kui arvestada neid, kes olid mehega vahekorras (ükskõik millisel viisil) viimase nelja nädala jooksul ($n = 172$), siis on riskeerivalt käitujate osakaal 47%. Arvestades neid, kes olid mehega vahekorras (ükskõik millisel viisil) viimase 12 kuu jooksul ($n = 232$), siis moodustavad riskeerivalt käitujad 64%.

Tabel 20. Aeg, millal oli viimati kaitsmata anaalvahekord mehega (% nendest, kes on olnud mehega anaalvahekorras)

Aeg	n	%
viimase 7 päeva jooksul	55	23,7
2–4 nädalat tagasi	25	10,8
2–6 kuud tagasi	41	17,7
7–12 kuud tagasi	27	11,6
2–5 aastat tagasi	37	15,9
rohkem kui 5 aastat tagasi	22	9,5
ei ole kunagi kaitsmata vahekorras olnud	25	10,8
KOKKU	232	100,0

Avalikus kohas (klubi, baar, saun, rand, muu avalik koht) on mehega anaalvahekorras olnud enam kui pooled (61%; n = 141) anaalvahekorras olnud meestest (kogu valimist 53%). Täpsem jaotus on näidatud tabelis 21.

Tabel 21. Anaalvahekord avalikus kohas elu jooksul (% nendest, kes on olnud mehega anaalvahekorras)

	Klubi, baar, saun		Rand		Muu avalik koht	
	n	%	n	%	n	%
ei	124	53,4	152	65,5	145	62,5
jah, ainult Eestis	48	20,7	48	20,7	36	15,5
jah, ainult välismaal	22	9,5	11	4,8	11	4,7
jah, nii Eestis kui välismaal	35	15,1	17	7,3	29	12,5
ei mäleta	3	1,3	4	1,7	11	4,7
KOKKU	232	100,0	232	100,0	232	100,0

Meessoost püsipartner

Uuringu toimumise ajal oli mehega püsisuhtes kolmandik osalejatest (n = 100; 38%) (tabel 22), seejuures kuus neist enam kui ühe mehega. Nendest 100-st mehest 86 teadis, et neil on oma partneriga sama HIV-staatust (mõlemad kas HIV-negatiivsed või HIV-positiivsed) (kui osalejal oli püsisuhe mitme mehega, siis paluti kirjeldada kõige kauem kestnud suhet). Kuus meest vastas, et neil on erinev staatus ning kaheksa meest ei osanud vastata. 51% oli oma püsisuhtega täiesti rahul ja 41% pigem rahul.

Tabel 22. Püsisuhe uuringu toimumise ajal

	n	%
ühe mehega	91	34,3
mitme mehega	6	2,3
ühe naisega	27	10,2
ühe naise ja ühe mehega	3	1,1
ei ole püsisuhet	138	52,1
KOKKU	265	100,0

Kõigist uuritavatest on 43% olnud viimase 12 kuu jooksul analvahekorras meessoost püsipartneriga (tabel 23), mehega püsisuhtes olevate MSMide hulgas oli see näitaja 88%. Püsipartneriga analvahekorras olnutest 55%-l (n = 62) oli üks partner. Partnerite mediaanarv oli samuti üks. Meessoost püsipartneriga kasutas viimase analvahekorra ajal kondoomi 26% meessoost püsipartneriga viimase 12 kuu jooksul analvahekorras olnud meestest.

Tabel 23. Analvahekord meessoost püsipartneriga viimase 12 kuu jooksul

	Mehega püsisuhtes olnud mehed*		Mehega analvahekorras olnud mehed**		Mehega seksuaalvahekorras olnud mehed**		Kogu valim	
	n	%	n	%	n	%	n	%
jah	88	88,0	115	49,6	115	45,5	115	43,4
ei	12	12,0	117	50,4	138	54,5	150	56,6
KOKKU	100	100,0	232	100,0	253	100,0	265	100,0

*Küsitluse toimumise ajal

**Elu jooksul

Kui võrrelda neid, kes on olnud viimase 12 kuu jooksul analvahekorras ühe püsipartneriga, ja neid, kes on olnud analvahekorras mitme püsipartneriga, siis kondoomi kasutamine statistiliselt olulisel määral ei erine — viimase vahekorra ajal kasutas kondoomi ühe partneriga meestest 19% ning kahe ja rohkem partneriga meestest 33% (p = 0,1).

Meessoost juhupartner

Viimase 12 kuu jooksul oli 55% kõigist osalenutest analvahekorras juhupartneriga (tabel 24). Nendest 12%-l (n = 18) oli üks, 23%-l (n = 33) kaks, 16%-l (n = 23) kolm ning 49%-l (n = 71) neli või enam juhupartnerit. Juhupartnerite mediaanarv oli kolm. Tabelis 25 on näidatud erinevad juhu- ja püsipartnerite kombinatsioonid, kellega oldi viimase 12 kuu jooksul analvahekorras.

Ligi pooled mehed ei arutanud mitte ühegi juhupartneriga oma HIV-staatust (tabel 26). Viimase analvahekorra ajal kasutas meessoost juhupartneriga kondoomi 72% (n = 105) sellises vahekorras olnutest. Kogu valimist moodustavad riskikäitjad ehk MSMid, kes ei kasutanud viimase vahekorra ajal juhupartneriga kondoomi, 15%. Kondoomi kasutamise poolest viimase analvahekorra ajal juhupartneriga ei erinenud omavahel need, kellel oli viimase 12 kuu jooksul olnud ainult juhupartnerid ja need, kellel oli olnud nii juhu- kui ka püsipartnereid (p = 1,0). Kondoomi kasutamine ei erinenud ka selle poolest, kas juhupartneriga (ja kui suure osaga neist) oli arutatud HIV-staatust või mitte (p = 0,4).

Tabel 24. Analvahekord meessoost juhupartneriga viimase 12 kuu jooksul

	Püsipartneriga viimase 12 kuu jooksul analvahekorras olnud mehed		Mehega analvahekorras olnud mehed*		Mehega seksuaalvahekorras olnud mehed*		Kogu valim	
	n	%	n	%	n	%	n	%
jah	62	53,9	146	62,9	146	57,7	146	55,1
ei	53	46,1	86	37,1	107	42,3	119	44,9
KOKKU	115	100,0	232	100,0	253	100,0	265	100,0

*Elu jooksul

Tabel 25. Anaalseksi partnerid viimase 12 kuu jooksul

Partnerite tüüp	n	%
ei ole anaalseksi partnereid	66	24,9
ainult püsipartner(id)	53	20,0
ainult juhupartner(id)	84	31,7
nii püsi- kui juhupartner(id)	62	23,4
KOKKU	265	100,0

Tabel 26. Meesjuhupartnerite hulk, kellega arutati oma HIV-staatust (% nendest, kes oli viimase 12 kuu jooksul olnud analvahekorras meessoost juhupartneriga)

Partnerite hulk	n	%
mitte kellegagi	71	48,9
kõigiga	31	21,4
rohkem kui pooltega	11	7,6
pooltega	10	6,9
vähem kui pooltega	22	15,2
KOKKU	145	100,0

Elu jooksul oli kaheksa meest (3% kogu valimist; 4% nendest, kes oli olnud elu jooksul analvahekorras mehega) olnud ilma kondoomita analvahekorras meessoost juhupartneriga, kelle kohta nad teadsid, et ta oli HIV-positiivne. Partnereid, kellega oldi ilma kondoomita analvahekorras ja kelle HIV-staatust ei teatud (või sellele ei mõeldud), oli oluliselt enamatel – kokku 102 mehel (39% kogu valimist; 44% nendest, kes oli elu jooksul olnud analvahekorras mehega).

Seksuaalvahekord tasu eest

7% (n = 18) MSMidest maksis küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul meesterahvale seksi eest (rahas või asjades) ning 4% (n = 11) sai ise tasu seksi eest (tabel 27). Kogu valimist 9% (n = 25) oli kas ise meesterahvale seksi eest maksnud ja/või tasu saanud.

Viimase 12 kuu jooksul on Eestis mehele seksi eest maksnud kokku 14 MSMi, neist kuus on teinud seda ühel korral (keskmine arv 3,9, mediaan 2). Viimase 12 kuu jooksul on välismaal mehele seksi eest maksnud kaheksa MSMi, neist kaks on teinud seda ühel korral (keskmine arv 2,7, mediaan 1). Viimase 12 kuu jooksul on Eestis mehelt seksi eest tasu saanud üheksa MSMi, neist kaks on saanud seda vaid ühel korral (keskmine arv 4,9, mediaan 2). Kaks MSMi on viimase 12 kuu jooksul saanud seksi eest tasu ka välismaal. 18-st seksi eest maksnud mehest neli oli ka ise saanud seksi eest tasu.

Tabel 27. Seksuaalvahekorra eest tasu saamine viimase 12 kuu jooksul (% nendest, kes on olnud seksuaalvahekorras mehega)

	Maksnud mehele seksi eest		Saanud mehelt tasu seksi eest	
	n	%	n	%
ei	235	92,9	242	95,7
ainult Eestis	10	3,9	9	3,5
ainult välismaal	4	1,6	2	0,8
nii Eestis kui välismaal	4	1,6	—	—
KOKKU	253	100,0	253	100,0

Seksuaalvahekord välismaal välismaalasest mehega

Kokku on 52% (n = 137) kõigist MSMidest olnud välismaal seksuaalvahekorras välismaalasest mehega. Viimase 12 kuu jooksul oli see näitaja 30% (n = 78) (tabel 28). Peamised riigid, kus viimati välismaalasest mehega vahekorras oldi, olid järgmised: Soome (n = 14), Saksamaa (n = 15), Venemaa (n = 9), Tai (n = 8) ning Läti, Itaalia ja Rootsi (n = 7).

Tabel 28. Aeg, millal viimati seksiti välismaal olles välismaalasest mehega (% nendest, kes on olnud seksuaalvahekorras mehega)

Aeg	n	%
viimase 7 päeva jooksul	2	0,8
2–4 nädalat tagasi	15	6,1
2–6 kuud tagasi	43	17,4
7–12 kuud tagasi	18	7,3
2–5 aastat tagasi	35	14,2
rohkem kui 5 aastat tagasi	18	7,3
ei ole kunagi välismaal välismaalasest mehega seksinud	110	44,5
ei mäleta	6	2,4
KOKKU	247	100,0

79% meestest (n = 108) oli välismaal välismaalasest mehega ka analvahekorras. Nendest 74% (n = 80) kasutas kondoomi viimase sellise vahekorra ajal. Nendest 49% ei ole kordagi seksinud ilma kondoomita.

Uuringule eelnenud nelja nädala jooksul oli ilma kondoomita analvahekorras 5% (n = 5), viimase 12 kuu jooksul 28% (n = 29). Kogu valimist moodustavad nad vastavalt 2% ja 11%. 17-st viimase nelja nädala jooksul välismaal välismaalasest mehega seksinud mehest käitus riskeerivalt viis. Arvestades neid, kes viimase 12 kuu jooksul olid seksuaalvahekorras välismaal välismaalasest mehega (n = 78), siis moodustavad riskeerivalt käitujad 37%.

Seksuaalpartnerite otsimine interneti teel või mobiili äpiga

Kokku on 91% (n = 242) MSMidest otsinud interneti vahendusel või mobiili äpiga meessoost seksuaalpartnerit (tabel 29). Nendest omakorda 91% (n = 221) on olnud seksuaalvahekorras mehega, kellega tutvuti interneti teel/mobiili äpi kaudu (tabelid 30 ja 31). Kokku oli 82% vahekorras juhupartnoriga ja 45% püsipartneriga.

Tabel 29. Meessoost seksuaalpartneri otsimine interneti teel või mobiili äpiga

	n	%
ei, puudub regulaarne juurdepääs internetile/ei kasuta mobiiliäppe	9	3,4
ei, muul põhjusel	14	5,3
otsinud juhupartnerit	80	30,2
otsinud püsipartnerit (elukaaslast)	38	14,3
otsinud nii juhu- kui püsipartnerit	124	46,8
KOKKU	265	100,0

Tabel 30. Seksuaalvahekord meessoost partneriga, kellega tutvuti interneti teel või mobiili äpi kaudu

	Interneti teel/ mobiili äpiga meessoost seksuaalpartnerit otsinud mehed		Mehega seksuaalvahekorras olnud mehed*		Kogu valim	
	n	%	n	%	n	%
jah	221	91,3	221	87,4	221	83,4
ei	21	8,7	32	12,6	44	16,6
KOKKU	242	100,0	253	100,0	265	100,0

*Elu jooksul

Tabel 31. Meessoost seksuaalpartneri tüüp, kellega tutvuti interneti teel/mobiili äpi kaudu ja oldi seksuaalvahekorras (% nendest, kes on olnud seksuaalvahekorras mehega, kellega tutvuti interneti teel või mobiili äpiga)

Partneri tüüp	n	%
juhupartner	122	55,2
püsipartner	40	18,1
juhu- ja püsipartner	59	26,7
KOKKU	221	100,0

72% (n = 158) elu jooksul interneti teel või mobiili äpi vahendusel leitud partneriga seksuaalvahekorras olnud MSMidest oli vahekorras taolise partneriga ka viimase 12 kuu jooksul. Interneti teel/mobiili äpi kaudu leitud seksuaalpartnerite keskmine arv viimase 12 kuu jooksul oli 5,3 (mediaan 3).

Anonüümne seksuaalvahekord

Kõigist MSMidest 51% on olnud anonüümses seksuaalvahekorras mehega (n = 136) (tabel 32). Nendest 62% oli viimati seda teinud viimase 12 kuu jooksul (tabel 33). "Anonüümse seksi" all mõeldi seksi partneriga, kellest uuritav ei teadnud midagi, kellele ta ei oleks saanud helistada ega teda mõnel muul moel kergesti üles leida, isegi kui ta oleks tahtnud temaga uuesti kohtuda. Elu jooksul anonüümselt mehega seksimise kordade arv oli keskmiselt 19,2 (mediaan 5).

Tabel 32. Anonüümne seksuaalvahekord mehega elu jooksul

	Mehega seksuaalvahekorras olnud mehed*		Kogu valim	
	n	%	n	%
jah	136	53,8	136	51,3
ei	117	46,2	129	48,7
KOKKU	253	100,0	265	100,0

*Elu jooksul

Tabel 33. Aeg, millal viimati toimus anonüümne seksuaalvahekord mehega (% nendest, kes on olnud anonüümses seksuaalvahekorras mehega)

Aeg	n	%
viimase 7 päeva jooksul	5	3,7
2–4 nädalat tagasi	19	14,0
2–6 kuud tagasi	36	26,5
7–12 kuud tagasi	24	17,6
2–5 aastat tagasi	35	25,7
rohkem kui 5 aastat tagasi	17	12,5
KOKKU	136	100,0

Grupiseks meestega

Üle poole (n = 144; 54%) kõigist MSMidest on osalenud grupiseksis meestega. Nendest 54% oli seda teinud viimase 12 kuu jooksul (tabel 34). Elu jooksul grupiseksis osalemise keskmine kordade arv oli 8,9 (mediaan 3). MSMide hulgas, kes on elu jooksul osalenud grupiseksis, on rohkem neid, kes on olnud anonüümses vahekorras: grupiseksis osalenud meestest 65% on olnud anonüümses vahekorras ja grupiseksis mitte osalenud MSMidest on anonüümses vahekorras olnud 36% (p < 0,00001). Viimasel grupiseksi korral osales selles keskmiselt 3,8 meest (mediaan 3) (k.a uuritavise). Kogu valimist 17% (n = 46) oli viimase 12 kuu jooksul osalenud nii anonüümses kui ka grupiseksis.

Tabel 34. Aeg, millal viimati osaleti grupiseksis (% grupiseksis osalenutest)

Aeg	n	%
viimase 7 päeva jooksul	4	2,8
2–4 nädalat tagasi	13	9,0
2–6 kuud tagasi	26	18,1
7–12 kuud tagasi	34	23,6
2–5 aastat tagasi	46	31,9
rohkem kui 5 aastat tagasi	21	14,6
KOKKU	144	100,0

Naissoost partner

Elu jooksul on naisega seksuaalvahekorras olnud 55% (n = 145) MSMidest. 89% (n = 129) naisega seksuaalvahekorras olnutest mäletas oma vanust, kui ta oli esimest korda naisega vahekorras. Keskmine vanus oli 18,3 aastat (mediaan 17 aastat, vahemik 6–32 aastat). 78% (n = 113) naisega seksuaalvahekorras olnud MSMidest mäletas oma esimese naispartneri vanust. Naispartneri keskmine vanus oli 19,8 aastat (mediaan 18 aastat, vahemik 6–45 aastat). Endast vanema partneriga keskmine vanusevahe esimese vahekorra ajal on 4,2 aastat, mediaani järgi 3 aastat. Enamik naisega vahekorras olnutest oli seda esimesel korral ise ka soovinud (tabel 36).

Tabel 35. Esimese naispartneri vanus võrrelduna uuritava vanusega (% naisega seksuaalvahekorras olnutest)

Esimese naispartneri vanus	n	%
> 20 aastat vanem	1	0,9
11–20 aastat vanem	4	3,7
1–10 aastat vanem	47	43,1
sama vana	30	27,5
1–10 aastat noorem	27	24,8
KOKKU	109	100,0

Tabel 36. Soov olla seksuaalvahekorras naisega esimese vahekorra ajal (% naisega seksuaalvahekorras olnutest)

	n	%
jah, soovisin	109	75,2
ei soovinud, kuid ma nõustusin veenmise peale	17	11,7
ei soovinud, kuid kartsin vahekorrast keeldudes olla „mittemehelik“	17	11,7
ei soovinud, kuid mu partner või keegi teine ähvardas või sundis mind	2	1,4
KOKKU	145	100,0

Esimese seksuaalvahekorra ajal naisega kasutas kondoomi 41% MSMidest ning viimase vahekorra ajal 37% (tabel 37). Kõigist MSMidest 18% (n = 47) on olnud seksuaalvahekorras naisega viimase 12 kuu jooksul (tabel 38), neist 66% (n = 31) ei kasutanud viimasel vahekorral kondoomi. Nendest 47-st MSMist oli 10 sel perioodil analvahekorras meessoost püsipartneriga ning 24 meessoost juhupartneriga. 47-st MSMist oli 13 sel perioodil ka kaitsmata analvahekorras meessoost partneriga.

Tabel 37. Kondoomi kasutamine vahekorra ajal naisega (% naisega seksuaalvahekorras olnutest)

	Esimene vahekord		Viimane vahekord	
	n	%	n	%
jah	59	40,7	54	37,2
ei	81	55,9	87	60,0
ei mäleta	5	3,4	4	2,8
KOKKU	145	100,0	145	100,0

Tabel 38. Viimane seksuaalvahekorra kogemus naisega (% naisega seksuaalvahekorras olnutest)

Aeg	n	%
viimase 7 päeva jooksul	18	12,4
2–4 nädalat tagasi	14	9,7
2–6 kuud tagasi	8	5,5
7–12 kuud tagasi	7	4,8
2–5 aastat tagasi	36	24,8
rohkem kui 5 aastat tagasi	62	42,8
KOKKU	145	100,0

Partner, kes süstib/on süstinud narkootikume

Kõigest MSMidest on 5% (n = 13) olnud seksuaalvahekorras inimesega, kelle kohta nad teadsid, et see on kunagi süstinud narkootikume (tabel 39). Kolmeteistkümnest MSMist viiel oli selline partner olnud viimase aasta jooksul, neljal 2–5 aastat tagasi ja kolmel enam kui 5 aastat tagasi. Narkootikume süstiva partneri sugu ei küsitud.

Tabel 39. Elu jooksul seksuaalvahekord partneriga, kes süstib/on süstinud narkootikume

	Seksuaalvahekorras olnud		Kogu valim	
	n	%	n	%
jah	13	5,0	13	4,9
ei	245	95,0	252	95,1
KOKKU	258	100,0	265	100,0

Rahulolu seksuaaleluga

Oma seksuaaleluga oli rahul (võimalik oli vastata kas „jah“ või „ei“) 64% MSMidest (n = 169). Seksuaaleluga rahulolematuse põhjused on näidatud tabelis 40 (valida võis mitu vastusevarianti).

Tabel 40. Seksuaaleluga rahulolematuse põhjused (% nendest, kes ei olnud rahul)

Põhjus	n	%
ma ei seksi üldse	18	18,8
liiga vähe seksuaalpartnereid	37	38,5
liiga palju seksuaalpartnereid	3	3,1
tahaksin oma olemasoleva(te) seksuaalpartneri(te)ga rohkem seksida	25	26,0
tahaksin püsisuhet	61	63,5
probleemid püsisuhtes	12	12,5
ei ole seksis piisavalt enesekindel	21	21,9
kardan HIVi ja suguhaigusi levitada	5	5,2
kardan HIVi ja suguhaigusi saada	24	25,0
ereksioonihäired	13	13,5
sugutung on liiga nõrk	13	13,5
tervisehäired segavad seksimist	14	14,6
partneri tervisehäired segavad seksimist	2	2,1
muu põhjus	9	9,4

Erinevate ainete tarvitamine

Alkoholi tarvitamine

94% (n = 249) MSMidest tarvitas viimase 12 kuu jooksul alkoholi. Vähemalt kord nädalas alkoholi tarvitanud MSMid moodustavad kogu valimist 53% (n = 139) (tabel 41).

Tabel 41. Alkoholi tarvitamise sagedus viimase 12 kuu jooksul

Sagedus	n	%
(peaaegu) iga päev	22	8,3
2–3 korda nädalas	55	20,8
kord nädalas	62	23,4
2–3 korda kuus	56	21,1
mõned korrad ainult	54	20,4
mitte kordagi	16	6,0
KOKKU	265	100,0

Narkootikumide tarvitamine

57% MSMidest (n = 151) on elu jooksul tarvitanud narkootikume ükskõik millisel viisil. 79% (n = 119) narkootikume tarvitanud MSMidest mäletas vanust, millal nad esimest korda proovisid narkootikume. Keskmise vanus esmakordsel narkootikumide tarvitamisel oli 21 aastat (mediaan 19 aastat, vahemik 12–52 aastat).

Viimase 12 kuu jooksul tarvitas narkootikume 31% kõigist MSMidest (n = 81). Elu jooksul narkootikume tarvitanutest 54% tarvitas viimasel 12 kuul. Narkootikumide tarvitamise viisid viimase 12 kuu jooksul on näidatud tabelis 42 ja tarvitatud narkootikumid tabelis 43.

Viimasel 12 kuul narkootikume tarvitanute hulgas (võrreldes nendega, kes polnud narkootikume tarvitanud) ei olnud rohkem neid, kes tarbisid alkoholi vähemalt kord nädalas (vastavalt 59% vs 49%; p = 0,1).

Tabel 42. Narkootikumide tarvitamise viis viimase 12 kuu jooksul (% nendest, kes olid viimase 12 kuu jooksul narkootikume tarvitanud)

Tarvitamise viis	n	%
tablettidena	17	21,0
süstides	2	2,5
sisse hingates	20	24,7
suitsetades	68	84,0
segatuna toidu või joogina	18	22,2
muu (lihtsalt sisse söönud; ninna tõmmates (n = 2); pulbrina alla neelates)	4	4,9

Tabel 43. Viimase 12 kuu jooksul tarvitatud narkootikumid (% nendest, kes olid viimase 12 kuu jooksul narkootikume tarvitanud)

Tarvitatud narkootikumid	n	%
amfetamiin	11	13,6
kanep	72	88,9
kokaiin	14	17,3
fentanüül	1	1,2
ecstasy	19	23,5
muu	9	11,1

Muude ainetena mainiti GHBd, hallutsinogeene, maagilisi seeni, MDMAd, LSD, ketamiini, metamfetamiini, morfiini; poppersit (n = 3) ja speedi.

Narkootikume oli elu jooksul süstinud neli MSMi (2% kogu valimist; 3% elu jooksul narkootikume tarvitanutest). Narkootikume süstinud MSMidest kaks tegi seda viimati 6–12 kuud tagasi ning kaks MSMi rohkem kui kolm aastat tagasi.

HIV ja seksuaalsel teel levivad infektsioonid

60% (n = 160) MSMidest ei pea tõenäoliseks ja 40% peab tõenäoliseks oma elu jooksul HIVi nakatumist (tabel 44).

Tabel 44. Hinnang tõenäosusele elu jooksul HIVi nakatuda

Hinnang	n	%
täiesti ebatõenäoline	24	9,1
väga ebatõenäoline	64	24,1
üsna ebatõenäoline	72	27,2
veidi tõenäoline	78	29,4
väga tõenäoline	15	5,7
täiesti tõenäoline	12	4,5
KOKKU	265	100,0

HIV testimine

MSMidest 28%-le (n = 75) oli mõni arst kunagi pakkunud või soovitanud HIV-testimist. Nendest omakorda 36%-le (n = 27) oli testimist soovitanud perearst, 20%-le (n = 15) meestearst ja 23%-le (n = 17) suguhaiguste arst.

25% osalejatest (n = 65) väitis, et nende elus on ette tulnud olukordi, kus nad on soovinud teha HIV-testi, kuid see on neil mingil põhjusel tegemata jäänud. Põhjused on näidatud tabelis 45. 26% MSMidest (n = 69) leidis, et neil ei ole vaja HIV-testi teha. Põhjused on näidatud tabelis 46.

Tabel 45. HIV-testi tegemata jäämise põhjus (% MSMidest, kellel test on jäänud tegemata) (võimalik valida mitu vastusevarianti)

Põhjus	n	%
ei tea, kus on võimalik HIV-testi teha	20	30,8
ei ole testimiseks raha	11	16,9
ei sobi kabinettide lahtioleku ajad	16	24,6
testimisvõimalus asub liiga kaugel	19	29,2
kardan, et teised saavad teada minu testimas käimisest	12	18,5
mul ei ole aega olnud	24	36,9
kardan veenivere võtmist	4	6,2
kardan teada saada testi tulemust	12	18,5
kardan, et mul võib olla tõsine haigus	4	6,2
muu põhjus	8	12,3

Tabel 46. Põhjused, miks ei ole vaja HIV-testi teha (% MSMidest, kes taoliselt arvavad) (võimalik valida mitu vastusevarianti)

Põhjus	n	%
mul ei ole riski HIVi nakatuda	21	30,4
ma tean oma partnerite HIV-staatust	30	43,5
ma ei ole kunagi olnud kaitsmata seksuaalvahekorras	17	24,6
mul ei ole kunagi olnud juhupartnereid	16	23,2
HIV ei ole Eestis nii laialt levinud	3	4,3
ma usaldan oma partnerit/partnereid	27	39,1
muu põhjus	8	11,6

73% (n = 194) MSMidest on elu jooksul käinud ennast HIVi suhtes testimas. Viimase testi tegemise aeg on näidatud tabelis 47 ja tegemise koht tabelis 48. HIV-testi teinud MSMide osakaal ei olnud kõrgem nende hulgas, kes peavad oma nakatumist HIVi tõenäoliseks: elu jooksul on nendest HIV-testi teinud 77% (nakatumist ebatõenäoliseks pidavate MSMide puhul 71%) ja viimase 12 kuu jooksul 45% (nakatumist ebatõenäoliseks pidavate MSMide puhul 41%).

Valimis oli 158 MSMi, kes olid vanuses 18–49 aastat ja kes elasid kas Harjumaal või Ida-Virumaal (olles seega Eesti HIV-testimise juhise sihtrühm). Nendest oli testitud vähemalt korra elus peaaegu neli viiendikku (79%; n = 124). HIV-testimise juhise sihtrühma mitte kuuluvaid mehi oli testitud mõnevõrra vähem (65%; p = 0,02). Siin peab arvestama, et testimise juhise kehtib aastast 2012, meeste testimise tase puudutab aga kogu elu.

Tabel 47. Viimase HIV-testi tegemise aeg

Aeg	n	%
viimase aasta jooksul	113	42,6
1–2 aastat tagasi	51	19,3
rohkem kui 2 aastat tagasi	30	11,3
ei ole kunagi testinud	65	24,5
ei mäleta	6	2,3
KOKKU	265	100,0

Viimase 12 kuu jooksul oli HIV-testitud rohkem nende seas, kes olid viimase 12 kuu jooksul olnud analvahekorras juhupartneriga (55% vs 28%; $p < 0,0001$), kel oli viimase 12 kuu jooksul anonüümseid seksuaalsuhteid meestega (54% vs 38%; $p = 0,02$) ja kes olid viimase 12 kuu jooksul seksuaalvahekorras välismaal välismaalasest mehega (65% vs 33%; $p < 0,00001$). Testitute osakaal oli kõrgem ka nende seas, kes olid viimase 12 kuu jooksul olnud analvahekorras kas juhupartneriga või nii juhu- kui ka püsipartneriga, võrreldes nendega, kes oli olnud analvahekorras vaid püsipartneriga (49%; 63% vs 32%; $p < 0,001$). Elu jooksul oli HIV-testi tegijaid enam nende seas, kes olid teistele rääkinud, et neile meeldivad mehed (47% vs 18% nende seas, kes polnud kellelegi rääkinud; $p < 0,01$).

Tabel 48. Koht, kus viimati testimas käidi (% nendest, kes on elu jooksul testi teinud)

Koht	n	%
AIDSi nõustamiskabinet	58	29,9
perearst	20	10,3
eriarst	40	20,6
verekeskus	16	8,3
testimistelgis või klubis/baaris/saunas	51	26,3
muu	6	3,1
ei mäleta	3	1,5
KOKKU	194	100,0

Internetist oli HIV-testi tellinud elu jooksul 10 MSMi (4%), neist kaheksa elab Harjumaal, üks Pärnumaal ja üks Tartumaal. Kümnest HIV-testi tellinust üheksa ka testis end selle testiga.

Viimase HIV-testi tulemuse põhjal oli HIVi nakatunud 3% ($n = 6$) kõigist nendest, kes olid elu jooksul testimas käinud (2% kogu valimist) (tabel 49).

Tabel 49. Viimase HIV-testi tulemus

HIV-testi tulemus	Elu jooksul testi teinud		Kogu valim	
	n	%	n	%
negatiivne	184	94,9	184	69,4
positiivne	6	3,1	6	2,3
muu (tegemisel)	1	0,5	1	0,4
ei mäleta tulemus	1	0,5	1	0,4
ei saanud tulemust teada	2	1,0	2	0,8
ei ole testinud	—	—	71	26,7
KOKKU	194	100,0	265	100,0

HIVi nakatunud

Uuringus osalejatest väitis kuus meest (2% kogu valimist), et nad on HIVi nakatunud. Viis elas linnas ja üks maapiirkonnas. Nende vanus jäi vahemikku 20–64 eluaastat. Kõik olid küsimustiku täitnud eesti keeles.

Kõik olid nakatunud HIVi tõenäoliselt seksuaalvahekorras HIVi nakatunud mehega. HIVi oli neil diagnoositud uuringule eelnenud kümnekonna aasta jooksul: 2006 ($n = 1$), 2008 ($n = 1$), 2009 ($n = 1$), 2013 ($n = 1$) ja 2015 ($n = 2$).

Kuuest viis oli oma elu jooksul tarvitanud narkootikume, ükski neist ei olnud narkootikume süstinud. Ühelgi neist ei olnud elu jooksul diagnoositud C-hepatiiti.

HIVi kokkupuutejärgne ja -eelne profülaktiline ravi

Pooled MSMidest (51%) ei olnud midagi kuulnud HIVi kokkupuutejärgsest profülaktilisest ravist ja vaid üksikud olid seda saanud (tabel 50). Üks oli saanud kokkupuutejärgset profülaktikat Eestis ning teine Leedus. Mõlemal juhul määras selle viimasel korral kas nakkushaiguste või mõne muu eriala arst.

Tabel 50. HIVi kokkupuutejärgse profülaktilise ravi saamine

	n	%
jah, saanud ainult pärast tööalast kokkupuutejuhtumit	—	—
jah, muul põhjusel kui tööalane	2	0,8
jah, saanud nii pärast tööalast kokkupuutejuhtumit kui ka muul põhjusel	—	—
ei	127	47,9
ei ole sellest midagi kuulnud	136	51,3
KOKKU	265	100,0

Samuti ei olnud pooled (50%) kuulnud midagi kokkupuute-eelsest profülaktikast ja vaid paar oli seda saanud (tabel 51). Mõlemal juhul saadi kokkupuute-eelset profülaktikat Eestis. Viimasel korral sai üks MSM selleks ravimid sõbra või tuttava kaudu ning üks osales ravimuuringus.

Tabel 51. HIVi kokkupuute-eelse profülaktilise ravi saamine

	n	%
jah	2	0,8
ei	130	49,0
ei ole sellest midagi kuulnud	133	50,2
KOKKU	265	100,0

Seksuaalsel teel levivad infektsioonid

Vähem kui veerand MSMidest (23%) on end viimase aasta jooksul lasknud uurida muude seksuaalsel teel levivate infektsioonide suhtes (tabel 52). Viimase 12 kuu jooksul oli rohkem testitud MSMe nende seas, kes olid viimase 12 kuu jooksul olnud seksuaalvahekorras välismaal välismaalasest mehega (33% vs 18%; $p = 0,01$).

59% ($n = 155$) MSMidest on elu jooksul käinud ennast STLidele testimas. Testimas käinud meestest oli testimise ajal pärakut uuritud ja sealt proove võetud 35%-l ($n = 54$). 40%-l ($n = 62$) oli uuritud kurku ja sealt proove võetud. Peamised STLid, mida osalejatel oli elu jooksul diagnoositud, on näidatud tabelis 53. Veidi enam kui viiendikul (22%; $n = 59$) kõigist osalejaist on elu jooksul diagnoositud vähemalt ühe korra mõni STLI.

Tabel 52. Seksuaalsel teel levivate infektsioonide suhtes testimise aeg

Aeg	n	%
viimase aasta jooksul	62	23,4
1–2 aastat tagasi	53	20,0
rohkem kui 2 aastat tagasi	40	15,1
ei ole kunagi testinud	101	38,1
ei mäleta	9	3,4
KOKKU	265	100,0

Tabel 53. Diagnoositud STLid

Infektsioon	n	Elu jooksul STLide suhtes	Kogu valim
		testimas käinud (n = 155)	(n = 265)
		%	%
süüfilis	9	5,8	3,4
gonorröa	27	17,4	10,2
trihhomoniasis	19	12,3	7,2
klamüüdia	35	22,6	13,2
anaal- või genitaalherpes	7	4,5	2,6
B-hepatiit	9	5,8	3,4
C-hepatiit	10	6,5	3,8

A-hepatiidi vastu oli vaktsineeritud viiendik ja B-hepatiidi vastu kolmandik (tabel 54). Kokku 19% (n = 50) MSMidest on internetist tellinud STLide (v.a HIV) teste (tabelid 55 ja 56). Nendest valdav enamus ka testis end nende testidega (96%, n = 48).

Tabel 54. Vaktsineerimine A- ja B-hepatiidi vastu

	B-hepatiit		A-hepatiit	
	n	%	n	%
jah, olen läbinud kolmekordse vaktsineerimise	88	33,2	56	21,1
jah, kuid ma ei ole saanud kõiki kolme süsti	18	6,8	12	4,5
ei, mul on loomulik immuunsus	6	2,3	6	2,3
ei ja ma ei tea, kas olen immuunne	53	20,0	57	21,5
ei tea	100	37,7	134	50,6
KOKKU	265	100,0	265	100,0

Tabel 55. STLI (v.a HIV) testide tellimine internetist

	n	%
jah, ainult Eestis	47	17,7
jah, ainult välismaal	3	1,1
jah, nii Eestis kui välismaal	—	—
ei	215	81,1
KOKKU	265	100,0

Tabel 56. Interneti vahendusel tellitud testidega uuritud infektsioonid (% nendest, kes on internetist teste tellinud) (võimalik valida mitu vastusevarianti)

Infektsioon	n	%
gonorröa	41	85,4
süüfilis	30	62,5
trihhomoniasis	31	64,6
klamüdioos	40	83,3
inimese papilloomiviirus	11	22,9
herpesviirus	18	37,5
B-hepatiit	8	16,7
C-hepatiit	8	16,7
mükoplasma	12	25,0
ureaplasma	4	8,3
muu	3	6,2

Teave seksuaalsel teel levivates infektsioonidest

Enamik MSMe on viimase aasta jooksul näinud/kuulnud infot HIVi ja STLide kohta, enam kui pooled on seda ka ise otsinud (tabel 57). Enne esimest seksuaalvahekorda mehega otsis infot meestevahelise seksi kohta 38% mehega vahekorras olnutest (n = 95).

Tabel 57. Aeg, millal viimati saadi infot HIVi ja STLide kohta

Aeg	Nägi ja kuulis infot		Otsis ise infot	
	n	%	n	%
viimase 7 päeva jooksul	52	19,6	22	8,3
2–4 nädalat tagasi	47	17,7	28	10,5
2–6 kuud tagasi	64	24,2	50	18,9
7–12 kuud tagasi	34	12,8	50	18,9
2–5 aastat tagasi	30	11,3	58	21,9
rohkem kui 5 aastat tagasi	2	0,8	17	6,4
mitte kunagi	36	13,6	40	15,1
KOKKU	265	100,0	265	100,0

Enamuse hinnangul ei käsitletud seksuaalsuhteid samast soost inimeste vahel koolitundides piisavalt. Mõnevõrra enam käsitleti uuritavate hinnangul üldiseid teemasid, näiteks murdeiga ja kondoomi kasutamist (tabel 58).

Tabel 58. Hinnang koolitunnis käsitletud teemade põhjalikkusele

Hinnang	Murdeiga ja muutused murdeas		HIV ja AIDS		Seksuaalsel teel levivad infektsioonid		Kondoomi kasutamine		Seksuaalsuhted samast soost inimeste vahel	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
põhjalikult	85	32,1	57	21,5	50	18,9	75	28,3	11	4,2
mõningal määral	114	43,0	95	35,9	111	41,9	103	38,9	42	15,8
üldse mitte	51	19,2	100	37,7	90	33,9	75	28,3	194	73,2
ei mäleta	15	5,7	13	4,9	14	5,3	12	4,5	18	6,8
KOKKU	265	100,0	265	100,0	265	100,0	265	100,0	265	100,0

Perearst

Valdav enamik uuritavatest (88%) on viimase paari aasta jooksul külastanud oma perearsti (tabel 59). Vaid üks kümnendik arvas, et perearst on teadlik nende seksuaalsest orientatsioonist (tabel 60), enam kui pooled neist on sellest ise rääkinud (tabel 61). Vaid kümnendikule oli perearst elu jooksul HIV-testi soovitanud (tabel 62).

Valimis oli 138 MSMi, kes olid vanuses 18–49 aastat ja kes elasid kas Harjumaal või Ida-Virumaal (olles seega Eesti HIV-testimise juhise sihtrühm) ja kes olid kahe aasta jooksul perearsti külastanud. HIV-testi oli perearst pakkunud neist 23-le ehk 17%-le (kuid HIV-testi võidi olla soovitatud ka varasemalt kui viimase kahe aasta jooksul).

Tabel 59. Aeg, millal viimati külastati perearsti

Aeg	n	%
viimase aasta jooksul	209	78,9
1–2 aastat tagasi	25	9,4
rohkem kui 2 aastat tagasi	27	10,2
ei ole kunagi külastanud	3	1,1
ei mäleta	1	0,4
KOKKU	265	100,0

Tabel 60. Perearsti teadlikkus uuritava seksuaalsest orientatsioonist (% nendest, kes on elu jooksul perearsti külastanud)

	n	%
jah	32	12,2
ei	166	63,4
ei oska öelda	64	24,4
KOKKU	262	100,0

Tabel 61. Uuritava seksuaalsest orientatsioonist teadasaamise viis (% nendest, kelle perearst on teadlik uuritava seksuaalsest orientatsioonist)

	n	%
ma rääkisin talle ise	18	56,3
ma rääkisin talle, sest ta küsis minu käest	2	6,2
ta ilmselt eeldab seda	11	34,4
keegi teine rääkis talle	1	3,1
KOKKU	32	100,0

Tabel 62. Perearsti poolt soovitatud teha HIV-testi (% nendest, kes on elu jooksul külastanud perearsti)

	n	%
jah	29	11,1
ei	227	86,6
ei mäleta	6	2,3
KOKKU	262	100,0

MSMide hulgas, kelle perearst oli teadlik uuritava seksuaalsest orientatsioonist, oli rohkem neid, kellele perearst oli soovitanud HIV-testi (44% vs 7%; $p < 0,00001$).

Tervis

Oma tervist pidas väga heaks viiendik ja seksuaaltervist ligi kolmandik osalenud MSMidest (tabel 63).

Tabel 63. Hinnang oma tervisele ja seksuaaltervisele

Hinnang	Tervis		Seksuaaltervis	
	n	%	n	%
väga hea	56	21,1	73	27,6
hea	136	51,3	113	42,7
keskmine	63	23,8	60	22,6
halb	8	3,0	12	4,5
väga halb	2	0,8	7	2,6
KOKKU	265	100,0	265	100,0

Depressiooni riski hindamiseks kasutati küsimustikku CES-D. See koosnes 20 väitest viimase 7 päeva kohta, millele tuli anda hinnang 4-pallisel skaalal (vt meetodika lk 12). Uuritavate keskmine CES-D skoor oli 15,9 (mediaan 13, vahemik 0–50). 43%-l uuritavatest ($n = 115$) oli skoor ≥ 16 , mis viitab kõrgele kliinilise depressiooni riskile. Keskmine skoor ei erinenud alkoholi ja narkootikumide tarvitamise lõikes.

Viimase 12 kuu jooksul oli enam kui kümnendik uuritavatest tarvinud kas antidepressante, rahusteid või unerohutusi (tabel 64). Seejuures 26% oli tarvinud vähemalt ühte gruppi neist ravimeist ($n = 68$), nende hulgas üheksa MSMi (3% kõigist MSMidest) kõiki kolme gruppi ravimeid.

Tabel 64. Ravimite tarvitamine viimase 12 kuu jooksul

	Antidepressandid		Rahustid		Unerohud	
	n	%	n	%	n	%
jah	34	12,8	39	14,7	34	12,8
ei	231	87,2	226	85,3	231	87,2
KOKKU	265	100,0	265	100,0	265	100,0

45% (n = 120) MSMidest on elu jooksul mõelnud enesetapule. 14% (n = 38) MSMidest on püüdnud endalt elu võtta (tabel 65). Nende hulgas oli oluliselt enam kõrge depressiooni skooriga inimesi. Nii oli enesetapule mõelnute seas kõrge skooriga 70% (vs 24% teiste seas; $p < 0,0001$) ja endalt elu võtta püüdnute seas 79% (vs 37% teiste seas; $p < 0,0001$). Alkoholi tarvitamise alusel ei tulnud esile erinevusi. MSMide hulgas, kes tarvitasid viimase 12 kuu jooksul narkootikume, oli suurem nende osakaal, kes on mõelnud enesetapule (61% vs 39%; $p = 0,001$) või püüdnud endalt elu võtta (24% vs 10%; $p = 0,007$).

Tabel 65. Enesetapuga seotud küsimused

	Mõelnud enesetapule		Püüdnud endalt elu võtta	
	n	%	n	%
jah, viimase 12 kuu jooksul	25	9,4	2	0,8
jah, rohkem kui aasta tagasi	75	28,3	35	13,2
jah, nii viimasel aastal kui varem	20	7,6	1	0,4
ei	145	54,7	227	85,7
KOKKU	265	100,0	265	100,0

Seotus gei-kogukonnaga

Sotsiaalsete võrgustike suuruste hindamiseks küsiti uuritavatelt, mitut meestega seksivat meest nad teavad (teavad nende nime ja nemad teavad omakorda uuritavate nime) ja keda nad on viimase ühe kuu jooksul näinud. Keskmine meeste arv oli 12,2 (mediaan 5, vahemik 0–300). Seejuures mitte ühtegi MSMi ei olnud viimase kuu jooksul näinud 38 uuritavat (14%) ning kümnet või enamat nägi 97 uuritavat (37%).

Enam kui kolmandiku uuritavate sõbrad olid valdavalt heteroseksuaalsed ning vaid kümnendikul suures osas või valdavalt homoseksuaalsed (tabel 66).

Tabel 66. Sõprade seksuaalne orientatsioon

	n	%
valdavalt heteroseksuaalsed	95	35,8
suures osas heteroseksuaalsed	76	28,7
umbes pooled homoseksuaalsed ja pooled heteroseksuaalsed	63	23,8
suures osas homoseksuaalsed	19	7,2
valdavalt homoseksuaalsed	12	4,5
KOKKU	265	100,0

Hinnangut oma seotusele gei-kogukonnaga mõõdeti 5-pallisel skaalal. 11% uuritavatest arvas, et Eesti gei-kogukonda polegi olemas. Hinnangud on näidatud tabelis 67.

Tabel 67. Hinnang oma seotusele gei-kogukonnaga

	n	%
üldse mitte	64	24,2
natuke	95	35,8
keskmiselt	41	15,5
üsna tugevalt	26	9,8
väga tugevalt	11	4,1
meil polegi gei-kogukonda	28	10,6
KOKKU	265	100,0

Seotust gei-kogukonnaga mõõdeti lisaks kaheksast väitest koosneva küsimustikuga (17), mis adapteeriti eesti ja vene keelde antud uuringu käigus. Küsimustele sai vastata 4-pallisel Likerti skaalal (vt metoodika lk 12). Instrumendi Cronbachi alfa väärtus oli 0,918 (näitab küsimustiku tugevat sisemist reliaabelsust). Keskmine skoor oli 17,3 (mediaan 17, vahemik 8–32). Keskmine skoor eri rühmadel on näidatud tabelis 68. Näiteks need, kel oli enam kui 10 MSM tuttavat, tundsid end gei-kogukonnaga enam seotult kui need, kel alla 10 tuttava. Seksuaalkäitumise näitajad ei olnud ühtekuuluvustundega seotud (nt kondoomi kasutamine viimase analvahekorra ajal, juhupartnerite omamine viimase 12 kuu jooksul, grupiseksis ja anonüümses seksis osalemine viimase 12 kuu jooksul).

Tabel 68. Seotus gei-kogukonnaga

Tunnus	Keskmine skoor	p-väärtus
vanus		
< 30 (n = 122)	17,2	0,8
≥ 30 (n = 143)	17,4	
elupiirkond		
linn (n = 229)	17,7	0,04
maapiirkond (n = 36)	15,4	
haridus		
kuni kesk- või kutseharidus (n = 136)	16,4	0,02
kõrgharidus (n = 129)	18,3	
seksuaalne orientatsioon		
homoseksuaalne (n = 174)	18,4	< 0,001
muu (n = 91)	15,3	
MSM tuttavate arv		
< 10 (n = 167)	16,0	< 0,0001
≥ 10 (n = 97)	19,7	
püsisuhe mehega		
ei (n = 165)	16,4	0,002
jah (n = 100)	18,9	
HIV-testimine elu jooksul		
ei (n = 71)	15,6	0,01
jah (n = 194)	18,0	

Teiste meestega suhtlemise kohad on näidatud tabelis 69. Kõige sagedamini käidi viimase 12 kuu jooksul geidele suunatud jututubades ning sellele järgnes mobiili-äppide kasutamine. Kõige vähem külastati erapidusid ning geidele suunatud seksiklubisid ja saunasid.

Tabel 69. Teiste meestega suhtlemise eesmärgil kohtade külastamise sagedus viimase 12 kuu jooksul (% kõigist uuritavatest) (võimalik valida mitu vastusevarianti)

	Mitte ühtegi korda		Kord kuus või harvem		Mõned korrad kuus kuni kord nädalas		Vähemalt paar korda nädalas	
	n	%	n	%	n	%	n	%
geidele suunatud baarid ja klubid	127	47,9	100	37,8	31	11,7	7	2,6
geidele suunatud seksiklubid ja saunad	183	69,1	62	23,4	13	4,9	7	2,6
erapeod	189	71,3	59	22,3	14	5,3	3	1,1
geidele suunatud veebilehed	28	10,6	30	11,3	61	23,0	146	55,1
geidele suunatud jututoad	138	52,1	50	18,9	31	11,7	46	17,3
geidele suunatud mobiiliäpid	99	37,3	24	9,1	28	10,6	114	43,0

Osalemine varasemates uuringutes ja kampaaniates

Antud uuringus osalenutest viiendik oli osalenud ka 2013. aasta internetiuuringus (tabel 70). Vähemalt ühes varasemas uuringus (TerveMSM või EMIS) osales 24% (n = 64) käesoleva uuringu MSMidest. Mõlemas uuringus osales 13% (n = 33) MSMidest. Käesoleva uuringu HIVi nakatunud osalejate seast ei osalenud 2010. aasta uuringus mitte ükski, 2013. aasta uuringus aga kaks meest. 2013. aasta uuringus osalenud MSMide gei-kogukonnaga seotuse skoor oli oluliselt kõrgem kui neil, kes ei osalenud (20,1 vs 16,6; p < 0,001). 2013. aasta uuringus osalenud MSMide seas oli veidi enam neid, kel oli STLI testimise ajal pärakut uuritud (46% vs 29%; p = 0,05).

Tabel 70. Varasemates uuringutes osalemine

	EMIS 2010		TerveMSM 2013	
	n	%	n	%
osales	40	15,1	57	21,5
ei osalenud	164	61,9	156	58,9
ei oska öelda/ei mäleta	61	23,0	52	19,6
KOKKU	265	100,0	265	100,0

2014. aastal korraldati internetipõhine kampaania „Terve mees oma valikuid peitma ei pea!“, milles kutsuti mehi tasuta STLI kodutestimisele (22). Selle kampaania märkamist mäletas 9% antud uuringus osalejat (n = 25), nendest 11 oli kampaania tõttu kasutanud ka erinevaid testimise võimalusi. Kampaaniat märganud MSMide seas oli rohkem neid, kel oli STLI testimise ajal pärakut uuritud (57% vs 26%; p = 0,002).

2015. aastal korraldati internetipõhine kampaania „Kes seksib, see testib!“, mis samuti kutsus mehi kodutestimisele (23). Selle kampaania märkamist mäletas 37% käesolevas uuringus osalejat (n = 98), eelkõige märgati kampaaniat Facebookis ja gei-orientatsiooniga saitidel. Nendest meestest

21 oli kampaania tõttu kasutanud erinevaid testimise võimalusi. Kampaania kodulehte (#MEESTESEKS) külastas 28 meest.

Üleüldse oli Internetilehekülge #MEESTESEKS külastanud ligi kolmandik antud uuringus osalenutest (n = 78; 30%). Kasulikku infot oli sealt enda hinnangul leidnud nendest ligi kaks kolmandikku (n = 49; 63%). Lehekülge külastanud MSMide seas oli veidi enam neid, kel oli STLIde testimise ajal pärakut uuritud (38% vs 26%; p = 0,02).

Kahe uuringuaasta võrdlus

Tabelis 71 on näidatud võrdlus 2013. ja 2016. aasta tulemuste vahel olulisemate näitajate lõikes. Sotsiaaldemograafiliste tunnuste alusel oli 2016. aastal mõnevõrra enam magistri- või doktorikraadiga osalejaid. Seksuaalkäitumises oli vähe erinevusi. 2016. aastal oli suurem nende osakaal, kes olid viimase 12 kuu jooksul olnud anaalvahekorras meessoost püsipartneriga. Kondoomi kasutamise tase viimase vahekorra ajal naissoost partneriga oli ligi kaks korda madalam. Internetist HIV ja STLI testide tellimine oli 2016. aasta osalejate seas oluliselt sagedasem. STLI testimas käinutel oli sagedamini uuritud pärakut. Suurem oli nende osakaal, kes olid elu jooksul narkootikume tarvitanud.

Tabel 71. 2013. ja 2016. aasta internetiuuringute andmete võrdlus

	2013 (n = 265)		2016 (n = 265)		p- väärtus*
	n	%	n	%	
Sotsiaal-demograafilised andmed					
ankeedi täitmise keel: eesti keel	238	89,9	232	87,5	0,5
keskmine vanus (SD; mediaan, vahemik)	32,3 (9,7; 31; 18–67)		33,3 (12,2; 31; 18–81)		0,3**
piirkond: Harjumaa, sh Tallinn	186	70,5	170	64,2	0,1
elukoht: linn	231	87,2	229	86,4	0,9
hinnang majanduslikule olukorrale: praeguse sissetulekuga saab hakkama või elab lähedasti ära	219	82,6	214	80,8	0,7
kõrgem lõpetatud hariduse tase: kõrgharidus/kraad	113	42,6	128	48,3	0,2
kõrgem lõpetatud hariduse tase: magistri- või doktorikraad	34	12,8	64	24,2	0,001
kõrgem lõpetatud hariduse tase: kutseharidus	63	23,8	41	15,5	0,021
Seksuaalkäitumine					
rahul seksuaaleluga	158	59,6	169	63,8	0,4
anaalvahekord mehega elu jooksul	238	89,8	232	87,5	0,5
keskmine vanus esimese anaalvahekorra ajal (SD; mediaan; vahemik)	20,5 (5,5; 19; 6–50)		21,1 (6,4; 19; 12–51)		0,3**
kondoomi kasutamine esimese anaalvahekorra ajal (% anaalvahekorras olnud MSMidest)	123	51,7	131	56,5	0,3
kondoomi kasutamine viimase anaalvahekorra ajal (% anaalvahekorras olnud MSMidest)	126	52,9	125	53,9	0,9

Tabel 71. Järg...

	2013 (n = 265)		2016 (n = 265)		p- väärtus*
	n	%	n	%	
anaalvahekord meessoost püsipartneriga viimase 12 kuu jooksul	85	32,3	115	43,4	0,009
kondoomi kasutamine viimase analvahekorra ajal meessoost püsipartneriga (% vastavas vahekorras olnutest)	24	28,2	30	26,1	0,8
anaalvahekord meessoost juhupartneriga viimase 12 kuu jooksul	150	56,6	146	55,1	0,8
kondoomi kasutamine viimase analvahekorra ajal meessoost juhupartneriga (% vastavas vahekorras olnutest)	114	76,5	105	71,9	0,4
naissoost seksuaalpartner viimase 12 kuu jooksul	45	17,0	47	17,7	0,9
kondoomi kasutamine viimase vahekorra ajal naissoost partneriga (% vastavas vahekorras olnutest)	29	64,4	15	31,9	0,003
Testimine HIVi ja STLide suhtes					
HIV-test elu jooksul	185	69,8	194	73,2	0,4
HIV-test viimase 12 kuu jooksul	97	36,6	113	42,6	0,2
HIV-testi tellimine internetist elu jooksul viimase testi tulemus positiivne	8	3,0	6	2,3	0,8
STLide testimine elu jooksul	132	49,8	155	58,5	0,06
STLide testimine viimase 12 kuu jooksul	49	18,5	62	23,4	0,2
STLide testimisel uuritud pärakut (% elu jooksul testimas käinutest)	17	12,9	48	31,0	< 0,001
STLide testimisel võetud proov pärakust (% elu jooksul testimas käinutest)	11	8,3	54	34,8	< 0,0001
STLide testide tellimine internetist elu jooksul	13	4,9	50	18,9	< 0,0001
Narkootikumide tarvitamine					
narkootikumide tarvitamine elu jooksul	122	46,0	151	57,0	0,02
narkootikumide tarvitamine viimase 12 kuu jooksul	61	23,0	81	30,6	0,06
narkootikumide süstimine elu jooksul	2	0,8	4	1,5	0,7

* Fisher's Exact test

** t-test

ARUTELU JA JÄRELDUSED

Tegemist on kuuenda meestega seksivate ja meestest huvituvate meeste seksuaalkäitumise ja HIV-teemalise internetiuuringuga Eestis (1-5). Käesolevas raportis kajastuvate teemade analüüsiks kasutati 265 Eesti MSMi andmeid ja järgnevalt võrreldakse neid eelkõige 2013. aasta uuringu tulemustega (5).

Uuringu perioodil alustas küsimustiku täitmist 696 isikut, kellest lõpetas 325 (47%). 2013. aastal oli alustanud 430 ja lõpetanud 302 (70%). Erinevuste põhjuseks võivad olla eelkõige erinevused värbamisel – 2013. aastal ei reklaamitud uuringut täiskasvanute tutvumisportaalides ning Grindr süsteemiteateid saadeti kaks korda vähem. Tabelis 72 on näidatud võrdlus varasemate uuringutega (analüüsiks sobimatute osalejate ja lõpliku valimi suurus). Katkestamist (ja osalemise määra) võis ka sel korral (nagu 2013. aastalgi) mõjutada suhteliselt pikk küsimustik. Vastamise mediaanaeg oli sel korral 26 minutit, 2013. aastal 28 minutit (keskmised ajad vastavalt 30 ja 34,5 minutit). Uuringus osalenutele ei pakutud sel korral midagi sellist (nt tasuta testimise võimalust, kinkekaardi loosimist), mis oleks võinud suurendada mõnede inimeste motivatsiooni osalemiseks. Antud uuringus osalenutest viiendik (22%) mäletas osalemist 2013. aasta internetiuuringus.

Tabel 72. MSMide internetiuuringutes osalenud ja analüüsiks mittesobilike vastajate jaotus uuringuaastate lõikes

	Andmekogumise periood	Küsimustiku täitnud isikud	Analüüsiks sobimatud (%)	Lõplik valim analüüsiks
2004 (2)	12.03–04.05	358	46 (13%)	312
2006 (3)	30.08–01.11	331	99 (30%)	232
2007 (4)	18.09–03.12	399	38 (10%)	361
2010 (1)	01.06–31.08	629	35 (6%)	594
2013 (5)	02.04–06.10	302	37 (12%)	265
2016	16.03–12.08	325	61 (19%)	265

Seksuaalsuhted ja -käitumine

Uuringus osalenutest pidas 66% ennast **homoseksuaalseks** meheks (2013. aastal osalenutest 72%) ja 25% **biseksuaalseks** meheks (2013. aastal 23%). 96% MSMidest on olnud seksuaalvahekorras mehega (2013. aastal – 95%). Mediaanvanus esimese seksuaalvahekorra ajal mehega oli 18 aastat, esimese meespartneri mediaanvanus oli 23 aastat. Enamik mehega vahekorras olnutest oli seda esimesel korral ise ka soovinud. 88% uuringus osalenud MSMidest oli elu jooksul olnud teise mehega analvahekorras. Nendest 54% oli viimase analvahekorra ajal kasutanud kondoomi (2013. aasta uuringus oli see näitaja 53%).

Meessoost **püsipartner** oli uuringu toimumise ajal 37%-l MSMidest. Viimase analvahekorra ajal meessoost püsipartneriga kasutas kondoomi veerand MSMidest (26%). **Juhupartnereid** oli viimase 12 kuu jooksul olnud 55%-l MSMidel (2013. aastal 64%), juhupartnerite mediaanarv oli kolm (2013. aastal – neli). Viimase analvahekorra ajal kasutas meessoost juhupartneriga kondoomi 72%. Ligi pooled mehed ei arutanud mitte ühegi juhupartneriga oma HIV-staatust. Kondoomi kasutamine ei erinenud selle poolest, kas juhupartneriga (ja kui suure osaga neist) oli arutatud HIV-staatust. Seega pole nende andmete alusel võimalik väita, et Eesti MSMide seas toimuks olulist kondoomi kasutamist vastavalt enda ja partneri HIV-staatusele (inglise keeles *sero-sorting*)

Ligi kümnendik (9%) MSMidest oli küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul meesterahvale seksi eest **maksnud** ja/või ise **tasu saanud**.

Ligi kolmandik kõigist MSMidest (29%) on viimase aasta jooksul olnud seksuaalvahekorras väljaspool Eestit välismaalasega, seejuures neli viiendikku neist ka mehega analvahekorras. Analvahekorras olnutest kasutas kondoomi viimasel korral kolmveerand (74%).

Avalikus kohas (nt klubis, saunas või rannas) on mehega analvahekorras olnud rohkem kui pooled kõigist MSMidest (61%), seejuures enam kui pooled ka välismaal.

Interneti vahendusel või mobiili äpiga meessoost seksuaalpartneri otsimine oli väga levinud – 91% oli seda elu jooksul teinud, neist omakorda 91% oli olnud vahekorras mehega, kellega tutvusid interneti teel/mobiili äpi kaudu (seejuures 72% viimase 12 kuu jooksul). Internetist meessoost seksuaalpartnerite otsijad võivad olla ülesindatud, kuna uuringusse kaasati interneti kaudu ja suurelt osalt just tutvumisportaalides.

Ligi kolmandik kõigist MSMidest oli viimase 12 kuu jooksul olnud **anonüümses** seksuaalvahekorras või osalenud **grupiseksis** meestega (vastavalt 32% ja 29%). Kattuvus nende kahe rühma vahel (ja lisaks ka välismaal välismaalasest mehega seksimisega) on suur – enam kui pooled grupiseksis osalejad on olnud ka anonüümses seksuaalvahekorras. Kogu valimist 17% oli viimasel 12 kuu osalenud nii grupiseksis kui ka anonüümses seksis.

Naissoost partneriga oli vaginaalses või anaalses vahekorras küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul 18% MSMidest, neist 66% ei kasutanud viimasel vahekorral kondoomi (see osakaal on võrreldes 2013. aastaga pea kaks korda kõrgem, olles siis 36%). MSMide naissoost partnereid peetakse nn sildrühmaks, kelle kaudu MSMidelt võivad erinevad nakkused levida üldelanikkonda. Siin on märgata mõningast riskikäitumise suurenemist kahe uuringuaasta lõikes.

Eelpooltoodud arvesse võttes võib öelda, et märkimisväärset riskikäitumise vähenemist MSMide seas ei ole viimase kolme aastaga aset leidnud. Naissoost partneritega on riskikäitumine isegi sagenenud. Paljud on seotud seksuaalkäitumisega (internetist partnerite otsimine, anonüümne seks, grupiseks, seks tasu eest), mida mujal maailmas on seostatud kõrgema riskikäitumise ja HIVi ning STLide levikuga (19, 24-31). Lisaks on mehed olnud vahekorras (ka kaitsmata) meestega riikidest, kus HIV-levimus MSMide seas on oluliselt kõrgem kui Eestis (32).

Seksuaalse orientatsiooni avalikustamine ja suhted gei-kogukonnaga

Osalejatest 20% ei ole kellelegi **rääkinud**, et neile mehed meeldivad. Enam oli neid, kes polnud kellelegi rääkinud, maapiirkonnas elavate seas ja biseksuaalsete meeste seas. Lähedased sõbrad (eelkõige need, kes on ise homo- või biseksuaalsed) teavad kõige enam sellest, et uuritavale meeldivad mehed. Neile järgnevad pereliikmed ja siis tuttavad. Vaid üks kümnendik (12%) arvas, et nende **perearst** on teadlik nende seksuaalsest orientatsioonist, enam kui pooled neist (56%) on ise sellest rääkinud.

Enam kui kolmandiku (36%) uuritavate **sõbrad** olid valdavalt heteroseksuaalsed ning vaid kümnendikul suures osas või valdavalt homoseksuaalsed (12%). Uuritavatelt küsiti, mitut meestega seksivat meest nad teavad (teavad nende nime ja nemad teavad omakorda uuritavate nime) ja keda nad on viimase ühe kuu jooksul näinud. Keskmine meeste arv oli 12,2 (mediaan 5). Erinevatest keskkondadest oli teiste meestega suhtlemiseks kõige sagedamini viimase 12 kuu kasutatud geidele suunatud jututubasid ja mobiili-äppe. Need on seega oluliseks kohaks, kus turvaseksi ja HIViga seotud infot levitada. Oluliselt vähem oli külastatud geidele suunatud klubisid, baare ja saunu.

Oma **seotust gei-kogukonnaga** tunnetati erinevalt. Viie palli skaalal hindas oma seotust gei-kogukonnaga skaala keskmiseks või sellest kõrgemaks kolmandik (29%) MSMidest. 11% uuritavatest arvas, et gei-kogukonda polegi olemas. Seotust gei-kogukonnaga hinnati ka kaheksast küsimusest koosneva instrumendiga, mille skoor võis jääda vahemikku 8–32. Keskmine skoor oli 17 (mediaan 17). Seksuaalkäitumisega see seotud ei olnud, küll aga oli HIV-testinud meestel keskmine skoor kõrgem kui neil, kes ei olnud kunagi testinud. Samuti oli 2013. aasta uuringus osalenute skoor oluliselt kõrgem kui mitte-osalenutel.

Testimine seksuaalsel ja vere teel levivate infektsioonide suhtes

HIV-nakkuse suhtes on käinud ennast **elu jooksul testimas** 73% MSMidest (70% aastal 2013), küsitlusele eelnenud 12 kuu jooksul tegi seda 42% (37% aastal 2013). Euroopa Liidu riikides on viimase 12 kuu jooksul end HIVi suhtes testinud 19–87% MSMidest, kuid 20 riigis 33-st jääb see osakaal alla 50% (33). Positiivsena võib tuua esile seda, et Eestis olid riskeerivamalt käituvad MSMid end viimase 12 kuu jooksul tõenäosemalt testinud.

Kõige levinumaks **testimise kohaks** olid anonüümsed HIV-nõustamise ja testimise kabinetid ning nn HIV-testimise väliüritused (testimine klubides, saunas jm, mis on viimastel aastatel Eestis olnud üsna levinud HIV-testimise propageerimise kampaaniate raames). Vaevu kolmandikule (28%) oli HIV testimist soovitanud mõni arst. Vaid kümnendikule oli perearst elu jooksul HIV-testi soovitanud.

Peamised **mitte-testimise põhjused** olid teadmatus, kus testida, ajapuudus ja testimiskohtade asukoha või lahtiolekuaegade sobimatus. Veerand MSMidest (26%) leidis, et neil ei ole vaja HIV-testi teha. Peamisteks põhjusteks toodi partnerite usaldamine ja partnerite HIV-staatuse teadmine.

Kuus meest (2% kogu valimist, 3% nendest, kes on elu jooksul testimas käinud) väitis, et nende viimase **HIV-testi tulemus oli positiivne**. Kõik nad olid oma nakkusest teada saanud alates aastast 2006 ja kõik arvasid, et olid nakkuse saanud seksuaalvahekorras mehega. Ükski neist ei olnud narkootikume süstinud. Kaks neist osalesid ka 2013. aasta uuringus.

Tabelis 73 on näidatud HIV-nakkuse levimuse andmed MSMide seas erinevate uuringute põhjal. 2004., 2006. ja 2007. aasta internetiuuringutes ei küsitatud uuritavate nende HIV-staatust. Kuna kõik uuringud on olnud põhimõtteliselt mugavusvalimiga ja erineval viisil uuritavate värbamisega, on keeruline hinnata tegelikku HIV-levimust ja muutust levikutasemes Eesti MSMide seas. Erinevate uuringute andmeid üldistades jääb see vahemikku 2–4%. Euroopa Liidus on MSMide seas avastatud HIVi juhtude osakaal tõusnud kümne aastaga 33%-lt 42%-ni (2005–2015). HIV-levimus MSMide seas on erinevatest riikides kuni 60% (33).

Tabel 73. HIV-nakkuse levimus MSMide hulgas

Aasta	HIV-levimus (uuritavate poolt raporteeritud)		HIV-levimus (uuringu käigus teostatud analüüside tulemused)
	Kogu valim	HIV-testi teinud	
2007 (6)	–	–	1,7% (1/59)
2008 (34)	1,3% (1/79)	1,9% (1/52)	2,5% (2/79)
2010 (1)	1,9% (11/594)	3,0% (11/364)	–
2013 (5)	3,0% (8/265)	4,3% (8/185)	7,0% (3/43)
2016	2,3% (6/265)	3,1% (6/194)	–

Enam kui pooled MSMidest ei olnud midagi kuulnud HIVi **kokkupuutejärgsest** või **-eelsest** profülaktilisest ravist ja vaid üksikud olid seda saanud.

STLide suhtes on käinud ennast elu jooksul testimas 59% MSMidest (2013. aastal 50%), uuringule eelnenud 12 kuu jooksul käis testimas 23% (2013. aastal 19%). Kõige sagedasemad STLI-d, mida oli diagnoositud, olid klamüüdioos ja gonorröa. Pärakut oli testimas käinutel uuritud ja pärakust STLI proove võetud 35%-l (see osakaal on mõnevõrra tõusnud võrreldes 2013. aastaga). See võib osalt olla seotud 2015. aastal avaldatud uue seksuaalselt teel levivate infektsioonide ravijuhise ja arstide teadlikkuse paranemisega. Teiselt poolt võib see olla seotud ka meeste teadlikkuse tõusuga seoses 2013–2015 aasta MSMidele suunatud kampaaniatega. Nende märkajate ja #MEESTESEKS veebilehe külastajate seas oli mõnevõrra rohkem neid, kel oli pärakut uuritud (võrreldes nendega, kes polnud kampaaniaid märganud).

A-hepatiidi suhtes oli **vaktsineeritud** 21% uuritutest ning B-hepatiidi suhtes 33%. Kuna MSMid on mõlema nakkuse suhtes seksuaalkäitumise tõttu kõrgemas riskis, oleks vajalik vaktsineerimine

propageerimine, eriti vanemates vanusgruppides (keda ei ole kooliajal B-hepatiidi suhtes vaktsineeritud, või kes vajaksid korduvvaktsineerimist).

Tervis

Oma **tervist** pidas väga heaks viiendik (21%) ja **seksuaaltervist** ligi kolmandik (28%) osalenud MSMidest. Oma seksuaaleluga oli rahul ligi kaks kolmandikku (64%) osalenud MSMidest. Peamiseks rahulolematuse põhjuseks oli soov omada püsisuhet.

CES-D küsimustiku alusel oli kõrges kliinilise **depressiooni** riskis rohkem kui kolmandik (43%). Viimase 12 kuu jooksul oli enam kui kümnendik uuritavatest tarvitanud vastavalt kas antidepressante, rahusteid või unerohutusi; seejuures veerand (26%) oli tarvitanud kasvõi ühte gruppi neist ravimeist. 45% MSMidest on elu jooksul mõelnud **enesetapule** ja 14% on püüdnud endalt elu võtta. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu (TKU) andmetel on 15% meestest vanuses 16–64 elu jooksul enesetapule mõelnud (35). Nii Eesti kui muu maailma uuringud näitavad, et vaimse tervise probleeme esineb MSMide seas enam, kui üldelanikkonnas (10, 11).

Igapäevaseid **alkoholitarvitajaid** oli uuringus osalejate seas 8%. **Narkootikume** oli elu jooksul tarvitanud enam kui pooled (57%) ning viimasel 12 kuul ligi kolmandik (31%). Kõige enam tarvitati kanepit (89%). Narkootikumide tarvitamine on tõusutrendis ka üldelanikkonna seas (35, 36). TKU andmetel oli 69% meestest vanuses 16–64 elu jooksul narkootikume proovinud, seejuures 14% viimase 30 päeva jooksul (35). Neli osalejat oli elu jooksul ka narkootikume **süstinud**, seejuures kaks neist viimati 6–12 kuud tagasi.

Uuringu piirangud

Antud uuring oli mugavusvalimiga Internetipõhine küsitlus, mistõttu ei ole need tulemused üldistatavad kõigile Eesti MSMidele. Osalenute sotsiaaldemograafiliste andmete põhjal võib hinnata, et mujalt Eestist (v.a Tallinn/Harjumaa) ning maapiirkondadest oli vähem osalejaid, samuti olid alaesindatud vene rahvusest MSMid ja need, kel piiratud ligipääs Internetile. Paljudele küsimustele (n seksuaalkäitumist, uimastite tarvitamist, testimist ja kampaaniate märkamist puudutavatele) vastamine võis olla mõjutatud meenutamise vigadest ja sotsiaalselt soovitud vastuste andmisest.

VIITED

1. Lõhmus L, Murd M, Trummal A. Üle-euroopalise meestega seksivate meeste uuringu Eesti andmete kokkuvõte, 2010. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2012.
2. Lõhmus L, Trummal A. HIV/AIDS-iga seotud teadmised ja käitumine gay-internetilehekülgi külastavate meeste seas. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2004.
3. Lõhmus L, Trummal A. HIV/AIDS-iga seotud teadmised ja käitumine gay-internetilehekülgi külastavate MSM-ide seas. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2006.
4. Lõhmus L, Trummal A. HIV/AIDS-iga seotud teadmised ja käitumine gay-internetilehekülgi külastavate MSMide seas. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2008.
5. Rüütel K, Lõhmus L. Meeste tervise heaks: seire ja tervisedendus Internetis. 2013. aasta meestega seksivate meeste Internetiuuringu kokkuvõte. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2014.
6. Trummal A, Johnston LG, Lõhmus L. HIV prevalence and risk behaviours among men having sex with men in Tallinn: pilot study using respondent driven sampling. Tallinn, Estonia: National Institute for Health Development, 2007.
7. Rüütel K, Parker RD. HIV-kiirtestimise piloteerimine. Pilootprojekti tulemuste kokkuvõte. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2008.
8. TAI. HIV nakkuse ja kaasuvate infektsioonide epidemioloogiline olukord Eestis, 2000–2016. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, Terviseamet, 2017.
9. Rüütel K, Lõhmus L, Jänes J. Internet-based recruitment system for HIV and STI screening for men who have sex with men in Estonia, 2013: analysis of preliminary outcomes. *Euro surveillance : bulletin European sur les maladies transmissibles = European communicable disease bulletin*. 2015;20(15).
10. Parker RD, Lõhmus L, Valk A, Mangine C, Rüütel K. Outcomes associated with anxiety and depression among men who have sex with men in Estonia. *Journal of affective disorders*. 2015;183:205-9.
11. Rüütel K, Valk A, Lõhmus L. Suicidality and Associated Factors Among Men Who Have Sex With Men in Estonia. *J Homosex*. 2016;1-16.
12. Marcus U, Hickson F, Weatherburn P, Schmidt AJ. Estimating the size of the MSM populations for 38 European countries by calculating the survey-surveillance discrepancies (SSD) between self-reported new HIV diagnoses from the European MSM internet survey (EMIS) and surveillance-reported HIV diagnoses among MSM in 2009. *BMC Public Health*. 2013;13:919.
13. Alvy LM, McKirnan DJ, Mansergh G, Koblin B, Colfax GN, Flores SA, et al. Depression is associated with sexual risk among men who have sex with men, but is mediated by cognitive escape and self-efficacy. *AIDS Behav*. 2011;15(6):1171-9.
14. Morris S, McLaren S, McLachlan AJ, Jenkins M. Sense of belonging to specific communities and depressive symptoms among Australian gay men. *J Homosex*. 2015;62(6):804-20.
15. Smolenski DJ, Diamond PM, Ross MW, Rosser BR. Revision, criterion validity, and multigroup assessment of the reactions to homosexuality scale. *J Pers Assess*. 2010;92(6):568-76.
16. Balsam KF, Mohr JJ. Adaptation to Sexual Orientation Stigma: A Comparison of Bisexual and Lesbian/Gay Adults. *Journal of Counseling Psychology*. 2007;54(3):306-19.
17. Frost DM, Meyer IH. Measuring community connectedness among diverse sexual minority populations. *J Sex Res*. 2012;49(1):36-49.
18. Barrett DC, Pollack LM. Whose gay community? Social Class, Sexual Self-Expression, and Gay Community Involvement. *The Sociological Quarterly*. 2005;46(3):437-56.
19. Benotsch EG, Zimmerman RS, Cathers L, Heck T, McNulty S, Pierce J, et al. Use of the Internet to Meet Sexual Partners, Sexual Risk Behavior, and Mental Health in Transgender Adults. *Arch Sex Behav*. 2014.
20. Martin AM, Benotsch EG, Cejka A, Luckman D. Social responsibility, substance use, and sexual risk behavior in men who have sex with men. *J Homosex*. 2014;61(2):251-69.

21. Ross MW, Tikkanen R, Berg RC. Gay community involvement: its interrelationships and associations with Internet use and HIV risk behaviors in Swedish men who have sex with men. *J Homosex.* 2014;61(2):323-33.
22. Rüütel K. Meestega seksivatele meestele suunatud internetipõhine seksuaalsel teel levivate infektsioonide testimise teenus. Pilootprojekti tulemused. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2015.
23. Rüütel K, Noormets H, Kukk A. Meestega seksivatele meestele suunatud internetipõhine HIV ja STI testimise sekkumine. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2015.
24. Lee SS, Tam DK, Mak DW, Wong KH. Use of the Internet for sex partnership in men who have sex with men before HIV infection. *Public Health.* 2011;125(7):433-5.
25. Liau A, Millett G, Marks G. Meta-analytic Examination of Online Sex-Seeking and Sexual Risk Behavior Among Men Who Have Sex With Men. *Sexually Transmitted Diseases.* 2006;33(9):576-84.
26. Mustanski B, Lyons T, Garcia SC. Internet use and sexual health of young men who have sex with men: a mixed-methods study. *Arch Sex Behav.* 2011;40(2):289-300.
27. Friedman SR, Bolyard M, Khan M, Maslow C, Sandoval M, Mateu-Gelabert P, et al. Group sex events and HIV/STI risk in an urban network. *J Acquir Immune Defic Syndr.* 2008;49(4):440-6.
28. Phillips G, 2nd, Magnus M, Kuo I, Rawls A, Peterson J, West-Ojo T, et al. Correlates of group sex among a community-based sample of men who have sex with men (MSM) in Washington, DC. *AIDS Behav.* 2014;18(8):1413-9.
29. Klein H. Anonymous sex and HIV risk practices among men using the Internet specifically to find male partners for unprotected sex. *Public Health.* 2012;126(6):471-81.
30. Klein H. Condom use self-efficacy and HIV risk practices among men who use the internet to find male partners for unprotected sex. *Am J Mens Health.* 2014;8(3):190-204.
31. Klein H, Tilley DL. Perceptions of HIV risk among internet-using, HIV-negative barebacking men. *Am J Mens Health.* 2012;6(4):280-93.
32. ECDC. HIV/AIDS surveillance in Europe 2015. Stockholm: European Centre for Disease Prevention and Control/WHO Regional Office for Europe, 2016.
33. ECDC. HIV and men who have sex with men. Monitoring implementation of the Dublin Declaration on Partnership to Fight HIV/AIDS in Europe and Central Asia: 2017 progress report. Stockholm: European Centre for Disease Control and Prevention, 2017.
34. Tripathi A, Rüütel K, Parker RD. HIV risk behaviour knowledge, substance use and unprotected sex in men who have sex with men in Tallinn, Estonia. *Euro surveillance : bulletin European sur les maladies transmissibles = European communicable disease bulletin.* 2009;14(48).
35. Tekkel M, Veideman T. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring, 2016. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2017.
36. Lõhmus L, Rüütel K, Lemsalu L. HIVi temaatikaga seotud teadmised, hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas. Uuringuraport 2015. Tallinn: Tervise Arengu Instituut, 2016.